

LUNDS
UNIVERSITET

Huvudregelns undantag

En rättssociologisk studie om Brottsbalkens 6 kapitel 14 §

Cecilia Nybom

Abstract

This paper deals with the Swedish Criminal Code Chapter 6, paragraph 14. The primary aim has been to investigate, from an unbiased and sociology of law perspective, how the regulation is interpreted by the courts, and then compare it to the legislator's interpretation. My secondary aim has been to analyze what victimological consequences that can arise from an unclear regulation.

In order to fulfill my aim, I investigated the regulation's legislative history, doctrine in the form of practices, its legislative history and doctrine and case law, which I then qualitatively analyzed from a "legal realist" perspective. I used norms, and theories of interpretation to illuminate my result more deeply.

The results of the analysis, relating to the primary aim, show that the regulation consists of a large interpretation-span. The cases I have analyzed usually only consist of the parties statements, while Auditors subjective thoughts lay the foundation for the assessment. Regarding the secondary aim the regulation can be difficult to use from a victimological aspect. The consequences of not applying the rule may result in that victims may feel a certain stigma, primarily in terms of being seen as weak or as a person who can not change their situation.

Key words: discharge rule, victimology, norms, sociology of law.

Nyckelord: ansvarsfrihetsregeln, viktimologi, normer, rättssociologi.

Antal ord: 11 208

Innehållsförteckning

1	Förkortningar	3
2	Inledning.....	4
2.1	Syfte och frågeställning	5
2.2	Rättssociologisk relevans.....	6
2.3	Avgränsningar.....	7
2.4	Disposition	7
3	Rättsliga utgångspunkter och tidigare forskning.....	9
3.1	Den nya sexualbrottslagstiftningen.....	10
3.1.1	Sexuellt utnyttjande av barn	11
3.1.2	Regeln om ansvarsfrihet	12
3.1.3	Röster om sexuallagstiftningen.....	13
3.2	Läran om brottsoffer	15
3.2.1	Konsekvenser av att definieras som offer.....	16
4	Teoretiska utgångspunkter.....	18
4.1	Normer i rätten.....	18
4.2	Manifesta och latent funktioner.	20
4.3	Att tolka lagen.....	21
5	Metodologiska överväganden.....	23
5.1	Bakgrund.....	23
5.2	Val av metod	23
5.3	Urval	25
5.4	Genomförande och kodning.....	26
5.5	Reliabilitet, Validitet, och metodologiska problem	27
5.6	Etiska överväganden	29
6	Resultat och analys.....	31
6.1	Redogörelse av rättsfall	31
6.1.1	Ansvarsfrihetsregelns prejudicerande rättsfall.....	31
6.1.2	”Tvillingarna och 12-åringen”	34

6.1.3	”Viktimisering och skuldbeläggande”	36
6.1.4	”Åldern är bara en siffra”	38
6.1.5	”Inte tillräckligt nära”	39
6.1.6	”Dömd och friad”	40
6.1.7	”En kvinnlig sexualbrottsförbrytare.”	41
6.2	Konkluderande analys.....	42
6.2.1	Lagtolkningsproblematiken runt svårtolkade rekvisit	44
6.2.2	Lagens latent funktion.....	45
7	Slutdiskussion	47
7.1	Framtida forskning.....	48
8	Referenser	49
Bilaga 1	53
Bilaga 2	54

1 Förkortningar

• BrB	Brottsbalken (1962:700)
• BRÅ	Brottsförebyggande rådet
• Et al.	Med flera
• f.	Följande sida
• ff.	Följande sidor
• HD	Högsta Domstolen
• HovR	Hovrätten
• Ibid.	På samma ställe som i föregående hänvisning
• JuU	justitieutskottets betänkande
• Kap.	Kapitel
• MÅ	Målsägande
• NJA	Nytt juridiskt arkiv
• Prop.	Proposition
• RB	Rättegångsbalken (1942:740)
• RH	Rättsfall från Hovrätten
• SoU	Statens offentliga utredningar
• TF	Tryckfrihetsförordningen (1949:105)
• TR	Tingsrätt
• TT	Tilltalad

Då inget annat anges avses med paragrafhänvisningar BrB kapitel sex (6)

2 Inledning

*”Men lagstiftaren var också medveten om att det finns en risk att ungdomar som är nära i ålder och har ömsesidigt sex med varandra skulle kunna komma att ses som brottslingar. Därför infördes också en regel som innebär att om de unga är nära varandra i ålder och de båda samtyckt till sex så ska inget åtal väckas”.*¹

Utformningen av sexualbrottslagstiftningen har länge diskuterats livligt i såväl den allmänna debatten som den juridiska doktrinen. Den 1 april 2005 trädde en djupgående reform av 6 kap. BrB i kraft. Reformens generella syfte var att öka skyddet mot sexuella kränkningar och att ytterligare förstärka den sexuella integriteten och självbestämmanderätten². I och med reformen infördes vissa bestämmelser om *våldtäkt mot barn* och *sexuellt övergrepp mot barn*, detta för att förstärka skyddet ytterligare för barn och ungdomar mot att utnyttjas sexuellt. Brottet *våldtäkt mot barn* regleras i 6 kap. 4 § BrB.³ Enligt förarbetena ska denna lag användas som huvudregel om en person har samlag med någon under 15 år. Vid mindre allvarliga fall är det istället frågan om *sexuellt utnyttjande av barn* som regleras i 6 kap. 5 § BrB.⁴ Grundtanken för dessa två paragrafer är att alla barn under femton år som har samlag med en annan person utsätts för ett brott. Det finns dock vissa undantagssituationer. Regeringen framhöll särskilt att dessa lagar inte är till för att kriminalisera unga människor som har frivilligt sex med varandra varvid en ansvarsfrihetsregel, BrB 6 kap. 14§⁵, lades till i kapitlet. Regeln kan prövas på de fall där åtalet faller under 5 § och betyder att den åtalade går fri från ansvar. I april i år, 2012, kom en artikel i Svenska Dagbladet som

¹ Bodström, T & Regné, Å 2012 *Skärpt sexbrottslag blir feltolkad*. Svd.se, 3 april.

² 2004/05:JuU16, s. 9

³ SFS 2005:90.

⁴ Ibid.

⁵ SFS 2009:343.

behandlade just denna paragraf.⁶ Debattörerna ansåg att domstolen tillämpar BrB 6 kap 14 § felaktigt så unga blir dömda på fel grunder, vilket i sin tur leder till att lagens ändamål glömts bort och tvivel gällande rättssäkerheten kan inträda.

2.1 Syfte och frågeställning

Det övergripande syftet med föreliggande uppsats är att ur ett kvalitativt perspektiv utröna hur rekvisiten i BrB 6 kap. 14 § tolkas och tillämpas av domstol.⁷ Med hjälp av en kritisk granskning och analys av domstolsavgöranden är min ambition att uppsatsen skall ge en fördjupad insikt i nämnda lagstiftning. I kapitel sex analyseras lagtext, förarbeten och praxis med syftet att beskriva de straffrättsliga definitionerna av de aktuella paragraferna. Syftet sträcker sig dock längre än att fastställa gällande rätt på området. Analysen kommer därav ha sin utgångspunkt i ett kritiskt perspektiv varvid en rättssociologisk förståelseram används för att förklara rättens begränsade möjligheter att reglera vissa fenomen samt och vilka konsekvenser det kan bidra till.

Utgångspunkten för min studie ligger i följande frågeställningar:

- Vilken lagtolkningsproblematik kan uppstå kring tillämpning av en undantagsklausul i ett redan svårtolkat sexualbrottskapitel?
- Vilka viktimologiska konsekvenser kan uppstå från en tillämpning av en subjektiv undantagslag så som BrB 6 kap. 14 §?

⁶ Bodström, T & Regnér, Å 2012.

⁷ Jag kommer referera rättsfall från tingsrätt, hovrätt samt ett prejudicerande fall som HD meddelat.

2.2 Rättssociologisk relevans

”Medan rättsvetenskapen först och främst har haft praktisk nytta för dem som tillämpar rättsregler, kommer rättssociologin troligtvis att bli till störst nytta för dem som skapar nya regler”.⁸

Den empiri som framkommer i denna studie skall belysas utifrån ett rättssociologiskt perspektiv. Till skillnad från den klassiska juridiken utgår rättssociologin ifrån att många faktorer påverkar den som fastställer beslut och domar, exempelvis föreställningar om kön, etnicitet, sexualitet eller andra sociala, ekonomiska och kulturella faktorer.⁹ I förevarande uppsats hjälper paradigmet på att visa rättens begränsade möjligheter att reglera vissa fenomen. Detta kan förklaras som diskrepansen mellan börtat och varat.¹⁰ Börtat handlar, logiskt nog, om hur någonting bör vara vilket ur ett rättssociologiskt perspektiv betyder de rättsliga normerna medan varat i sin tur handlar om hur normen fungerar och tillämpas i praktiken.¹¹ Om det juridiska systemet ses som ett slutet system utan källkritik¹² är det rättssociologiska paradigmet öppet och intresserat av lagars tillkomst och verkningar. Lagarnas följder kan även beskrivas enligt dess manifesta- eller latent funktioner.¹³ Manifesta funktioner är den medvetna och avsedda funktionen (lagens syfte) medan den latent dysfunktionen är en konsekvens som varken är tilltänkt eller avsiktlig. Begreppen presenteras närmre under kap 4.1.1.

⁸ Aubert, V 1972. *Rättssociologi*. Stockholm: Aldus, s. 13.

⁹ Hydén 2001, s. 115.

¹⁰ Baier och Svensson 2002, s. 27, 49.

¹¹ Ibid., s. 27

¹² Hydén 2002b, s. 57 f

¹³ Mathiesen, T 2005. *Rätten i samhället. En introduktion till rättssociologin*. Lund: Studentlitteratur, s. 68 ff.

2.3 Avgränsningar

Enligt Kvale är det viktigt att avgränsa sitt urval så specifikt som det bara går vid en kvalitativ undersökning.¹⁴ I studien redovisas enbart ett (1) rättsfall där den åtalade varit kvinna. Självfallet förekommer sexuella övergrepp även mot personer av manligt kön. Internationella studier säger dock att det är upp till tre gånger så vanligt med sexuella övergrepp mot flickor som mot pojkar.¹⁵ I juli 2007 presenterade åklagarmyndighetens utvecklingscentrum i Göteborg en kartläggning av domstolarnas bevisvärdering i sexualmål.¹⁶ Av de 372 åtal som granskades var 348 målsäganden kvinnor. År 2011 var 121 av totalt 127, misstänka för sexuellt *utnyttjande av barn*, män.¹⁷ Detta perspektivs betydelse förringas således inte, de rättsfall där den åtalade varit kvinna har bara varit svåra att finna.

Därutöver har studiens material avgränsats till de rättsfall som berör *sexuellt utnyttjande av barn*. Valet har sålunda varit att enbart problematisera en liten del kring tolkningen och tillämpningen av 14 §.

2.4 Disposition

I följande kapitel presenteras hur det rättsliga läget angående 14 § ser ut, samt forskning om brottsoffer. I kapitel fyra redovisas de teoretiska utgångspunkterna som använts för att tolka och analysera resultatet. I kapitel fem behandlas de valda metoderna. I det sjätte kapitlet redovisas det empiriska materialet varvat med analys. I kapitel sju diskuteras de mest framträdande och centrala delarna som

¹⁴ Kvale, S 1997. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

¹⁵ SOU 2001:14. *Sexualbrotten - Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor*, s. 85

¹⁶ RättsPM 2007:13, *Domstolarnas bevisvärdering i sexualmål – en kartläggning*.

¹⁷ <http://www.bra.se/bra/statistik/200/2011/200La-2011.html>

framkommit under uppsatsens gång. Kapitel åtta ägnas åt referensförteckningen och därefter följer uppsatsens bilagor.

3 Rättsliga utgångspunkter och tidigare forskning

Straffrätten består av ett antal grundläggande principer. Dessa är viktiga att ha i åtanke för att förstå hur rättskällorna kan användas och vilka överväganden som ligger bakom den lagtext som slutligen framställs. Principerna skall alltid genomsyra lagstiftningsarbetena och tolkningen av lagtexten. I den svenska straffrätten är det ett krav att alla medborgare har rätt att besitta rättssäkerhet vilket bland annat innebär att alla individer skall garanteras en möjlighet att få upprättelse för rättighetskränkningar, att det skall råda likhet inför lagen, att individer skall garanteras rätten att prövas av en opartisk och oberoende domstol, att det finns ett fungerande rättssystem samt att frihetsberövande alltid måste ha lagstöd.¹⁸ I straffrätten är det gärningen, själva brottet, som läggs vikt vid. Brottet i sig består i en mänsklig gärning, alltså en handling eller en underlåtenhet att handla.¹⁹ För att kunna fällas till ansvar för ett brott krävs att gärningsmannens uppsåt eller oaktsamhet ”täcker” den kriminella gärningen - gärningsrekvisitet – samt de övriga objektiva rekvisit som hör till brottsbeskrivningen, exempelvis ålder.²⁰ Denna grundsats inom straffrätten kallas täckningsprincipen.²¹ Inom straffrätten finns även så kallade normativa rekvisit i form av ord som primärt eller

¹⁸ Se exempelvis Wennberg, S 2011. Introduktion till straffrätten. Stockholm: Norstedts Juridik, s. 16 ff.

¹⁹ Jareborg 2001. Allmän kriminalrätt. Uppsala: Iustus Förlag tredje tryckningen, s. 127 f.

²⁰ Jareborg 1974, Begrepp och brottsbeskrivningar, Lund: Stutlitteratur. s. 139

²¹ Ibid., s. 334 samt Leijonhufvud och Wennberg 2009. Straffansvar. Stockholm: Norstedts Juridik AB, sjätte upplagan. s. 67

sekundärt fordrar subjektiva värderingar. Det skall dock tilläggas att det är domstolens subjektiva värderingar som ligger till grund för om de normativa rekvisiten är uppfyllda eller inte, inte gärningsmannens. *Legalitetsgrundsatsen*²² kallas den juridiska princip som betyder att ingen får straffas för en handling som vid tidpunkten inte var uttryckligen förbjudet i lag. Principen är att lagar skall vara tydlig utformade och dess tillämpning förutsägbar. Svårtolkade lagar och bestämmelser som är undantagsklausuler, så som ansvarsfrihetsregeln, är problematiska på grund av legalitetsgrundsatsen och kravet på förutsägbarheten inom straffrätten.²³

Straffrättens grundläggande principer skall beaktas på grund av rättssäkerheten och vid bevisvårigheter inom svårutredda brottsområden, exempelvis sexuella övergrepp mot barn, blir olika rättssäkerhetsvärden centrala. Samtidigt gör dessa principer att det blir svårare för åklagare att bevisa gärningsmännens skuld.

3.1 Den nya sexualbrottslagstiftningen

I juni 1998 satte den dåvarande regeringen samman en kommitté med uppdrag att göra en revidering av reglerna om sexualbrott. I mars 2001 överlämnade de sitt betänkande ”Sexualbrotten - Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor.”²⁴

Den 1 april 2005 inträdde den nya sexualbrottslagstiftningen i BrB 6 kap²⁵. Den åsyftade verknigen med reformen var att motverka

²² Vilken uttrycks i den svenska grundlagen genom RF 2 kap. 10 § st. 1 och RF 8 kap. 3 § samt i BrB 1 kap. 1 §.

²³ Lernstedt 2010. Dit och tillbaka igen. Om individ och struktur i straffrätten. Uppsala: Iustus Förlag AB. s. 73.

²⁴ SOU 2001:14

²⁵ BrB 6 kap återfinns i sin helhet under Bilaga 2.

förekomsten av sexualbrott samt att påverka människors värderingar kring dem.²⁶ Reformens fundamentala skyddsintresse var att freda den personliga och sexuella integriteten.²⁷ En av de ändringar som gjordes i sexualbrottslagen syftade till att ytterligare förstärka skyddet för barn mot att utnyttjas i sexuella kontexter.

I Sverige infaller den sexuella självbestämmanderätten vid 15 års ålder.²⁸ Tanken bakom åldersgränsen att barn under 15 år inte kan ge uttryck för sin vilja i sexuella situationer på det sätt som vuxna kan, varav det anses orimligt att laborera med begrepp som frivillighet eller samtycke. För att tillämpa en av de år 2005 införda bestämmelserna om våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn krävs det inte att gärningsmannen använt någon form av våld eller hot. Lagstiftningen utformades på ett sådant sätt att barn under 15 år skall sägas ha getts ett absolut skydd mot sexuella handlingar och för dem är den sexuella självbestämmanderätten utan betydelse. Huvudregeln är att den som är under 15 år och har samlag utsätts för ett brott.

3.1.1 Sexuellt utnyttjande av barn

Men, trots det utökade skyddet mot barn fick straffbestämmelsen om våldtäkt en del kritik då lagreformen kom. Bland annat ansågs det vara orimligt att de fall där två personer, varav den ena är strax under 15 år, självmant har samlag med varandra skulle antydvas vara våldtäkt. Denna kritik beaktades av sexualbrottskommittén som väckte förslag om bestämmelsen om sexuellt utnyttjande av barn som skulle kunna tillämpas i mindre allvarliga fall. Lagen regleras i BrB 6 kap 5 § och lyder: ”Är ett brott som avses i 4 § första eller andra stycket med

²⁶ 2004/05: JuU16 s. 10

²⁷ Ibid.

²⁸ SoU 2010:71, 2005 års sexualbrottsreform.

hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre allvarligt, döms för sexuellt utnyttjande av barn till fängelse i högst fyra år”. Det angavs i propositionen som exempel en 29-åring som haft samlag med ett barn på 14 år och 11 månader, om barnet haft en utvecklad sexualitet och samlaget varit fullständigt ömsesidigt och frivilligt.²⁹ Regeringen framhöll att denna bestämmelse skulle tillämpas med restriktivitet. Utskottet tillrådde lagförslaget utan invändningar.³⁰

3.1.2 Regeln om ansvarsfrihet

Regeringen framhöll att ett straffrättsligt ingripande i vissa fall, där exempelvis en 16-årig pojke och en 14-årig flicka deltagit i en helt frivillig sexuell handling, inte kunde anses motiverat, och skulle kunna skada såväl offer som gärningsman. Med argumenten ”För de fall där det är uppenbart att en sexuell handling som begåtts mot ett barn inte inneburit något övergrepp alls mot barnet /--/”³¹ lades en undantagsklausul, reglerad i BrB 6 kap 14 §, till i sexualbrottsreformen³²: ”Den som har begått en gärning enligt 5 § /--/ mot ett barn under femton år/--/ ska inte dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt”. Avsikten är att även denna bestämmelse ska tillämpas med stor försiktighet och restriktivitet.³³ Bedömningen skall göras noggrant och utifrån varje enskilt fall och barnet måste befinna sig nära gränsen för den sexuella självbestämmanderätten. Den som begått gärningen

²⁹ Prop. 2004/05:45 s 77. En ny sexualbrottslagstiftning.

³⁰ 2004/05: JuU16.

³¹ SoU 2010:71, s. 308

³² Prop. 2004/05:45 s. 116

³³ Ibid.

bör endast vara obetydligt äldre och kommit obetydligt längre i sin mognad. Vidare bör hänsyn till omständigheterna i övrigt tagas, i första hand parternas relation till varandra och omständigheterna under vilka den sexuella handlingen företogs.³⁴ Därtill krävs att rekvisiten i 5 § är uppfyllda, exempelvis att barnet helt frivilligt deltagit i den sexuella handlingen. Således får inte något tvång eller annan form av opassande påverkan ha använts.³⁵ I 2008 års betänkande av 2005 års sexualbrottsreform anges följande om 14 §:

Allra först vill vi säga att det inte finns någonting som talar för att tillämpningsområdet för ansvarsfrihetsregeln i 6 kap. 14 § brottsbalken antingen är för stort eller för litet. I stället förefaller det vara väl avvägt. Uttalanden i motiven att bestämmelsen ska tillämpas med stor restriktivitet följs därmed så vitt vi kan bedöma. Över huvud taget är mål av detta slag ovanliga i domstolarna. Det förefaller vara så – vilket är en god ordning – att när förutsättningarna att tillämpa bestämmelsen är för handen väcks inte åtal i ärendet.³⁶

3.1.3 Röster om sexuallagstiftningen

Bestämmelserna i 6 kap brottsbalken behandlar ämnen som berör många människor på olika sätt. Det är därför inte konstigt att lagarna i kapitlet blir granskade för att kunna utvecklas och förbättras. Om tillämpningen av lagstiftningen inte stämmer överens med dess syfte behöver lagen utvecklas.³⁷ 2005 års sexualbrottslagstiftning har varit föremål för studier och olika slags kartläggningar utförda av myndigheter, organisationer eller andra aktörer.³⁸

En vanlig synpunkt är att det i Sverige är svårt att döma någon för våldtäktsbrott och att rekvisiten är för vaga. Det diskuteras ständigt

³⁴ Holmkvist, L, Leijonhufvud, M, Träskman, P- O och Wennberg, S 2005. Brottsbalken - en kommentar, Stockholm: Norstedts juridik AB. s. 6:60 f.

³⁵ Prop. 2004/05:45, s. 116 och 152.

³⁶ SOU 2010:71, s. 324

³⁷ 2004/05: JuU16, s. 115.

³⁸ SoU 2010:71 s. 32.

kring de höga beviskrav som finns inom sexuallagstiftningen. Man brukar säga att det för fällande dom krävs att den åtalades skuld står bortom allt rimligt tvivel och att det är bättre att nittionio skyldiga går fria än att en oskyldig blir dömd.³⁹

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) har publicerat ”sju perspektiv på våldtäkt”⁴⁰. I publikationen beskrivs hur många kritiserar den reformerade sexuallagstiftningen bland annat för att lagen tillkom hastigt och utan remissförfarande och att ungdomar inte får bestämma över sin sexualitet själva⁴¹. Andra pekar på att det inte är själva lagstiftningens utformning som är problemet, utan det krävs bättre förundersökningar och förhandlingar med mer fokus på förövaren än på brottsoffret.

Just att fokus tas ifrån den tilltalade och läggs på målsäganden har uppmärksammats förut. Detta då många studier pekar på att domstolsprocessen inriktas mot att ifrågasätta trovärdigheten hos våldtäktsoffret⁴² (Hellblom Sjögren, 1997). Detta får till följd att offret skuldbeläggs. Doerner & Lab⁴³ (1998) pekar vidare på att brottsoffer ofta upplever en dubbel viktimisering genom att de först lider skada av brottet och därefter av själva rättsprocessen. Det är inte ovanligt att offret får frågor om Sexual- och alkoholvanor liksom klädsel under domstolsförhandlingar⁴⁴ (se till exempel Holmberg, 1994; Lindgren, 2002; Lindgren & Christianson, 1994; Tiby, 1999). Andersson⁴⁵ har visat att det kvinnliga brottsoffrets trovärdighet i våldtäktsmål

³⁹ Wallin, G och Wettergren, T. Rättviselotteriet. Rättsväsendets handläggning av ett sexualbrottmål,

⁴⁰ NCK-rapport 2010:2

⁴¹ Ibid s.

⁴² Hellblom Sjögren, 1997

⁴³ Doerner & Lab, 2006.

⁴⁴ se till exempel Holmberg, 199 eller Tiby 1999.

⁴⁵ 2004. Hans (ord) eller hennes?: en könsteoretisk analys av straffrättsliga skydd mot sexuella övergrepp. Lund: Bokbox förlag

påverkas av hennes sätt att berätta, hur detaljrik berättelsen är, beteende som till exempel känslouttryck vid berättandet men även hur hon agerat vid själva övergreppet, till exempel om hon ropat på hjälp eller försökt fly.

3.2 Läran om brottsoffer

Begreppet viktimisering kan på ett enkelt sätt förklaras som ”göra till offer”.⁴⁶ Ämnet är dock komplext och begreppet har många definitioner. World Society of Victimology skildrar viktimologin som ”det vetenskapliga studiet av omfattningen, karaktären och orsakerna till viktimisering, dess konsekvenser för de berörda parterna och samhällets reaktioner, i synnerhet polisens och rättssystemets såväl som frivilligarbetares och professionellas”.⁴⁷

Vem är egentligen ett brottsoffer? Det finns idag ingen godtagen definition vem som skall betraktas som ett brottsoffer, dock verkar det finnas bestämda förevisningar kring hur brottsoffer ska reagera, eller vilka de är.⁴⁸ Om en juridisk definition skall tillämpas så är ett brottsoffer den som är målsäganden vid en rättegång. Målsäganden kallas den mot vilken någon utfört ett brott, eller som blivit sårad av brottet och lidit skada av det.⁴⁹ En målsägande har vissa rättigheter, till exempel att erhålla ekonomisk ersättning och få hjälp och stöd av ett målsägandebiträde i rätten.⁵⁰ Det förekommer, förutom den juridiska definitionen, även sociologiska och psykologiska definitioner där de senare till stor del inriktar sig på hur ”offret” själv

⁴⁶ Brottsofferjouren 2006. Vittnesstödhandboken, s. 22

⁴⁷ Wergens, A 2002. Ett viktimologiskt forskningsprogram. Brottsoffermyndigheten, s. 21

⁴⁸ Åkerström & Sahlin (red) 2001. Motspänstiga offret. Lund: Studentlitteratur, s. 11

⁴⁹ RB 20 kap. 8 §

⁵⁰ Lindgren, M, Hägglund, B och Pettersson, K-Å 2001. Brottsoffer. Från teori till praktik. Jure förlag, s. 27.

upplevde och tolkade situationen. Tham diskuterar att brottsoffer idag många gånger framställs som homogena.⁵¹ De ses som ”personer med likartade upplevelser, likartade skador och likartade behov av hjälp”.⁵²

3.2.1 Konsekvenser av att definieras som offer

Då begreppet brottsoffer inte är helt entydligt kan användningen av det få vissa konsekvenser. Lindgren, Pettersson och Hägglund⁵³ kritiserar ordet och menar att benämningen offer kan ge sken av att man är svag och varken kan påverka eller förändra sin situation. De menar att ett brottsoffer och ett offer inte behöver vara samma sak. Att bli definierad som offer kan göra att individen blir stigmatiserad som svag, passiv och skadad, vilket kanske inte alls stämmer överens med offrets självbild eller hur denne vill bli sedd.⁵⁴ Åkerström menar att offerskapet formas ”genom bilder, i dokument, i människors agerande, genom samtal”.⁵⁵ Hon pekar på att ”offret” kan ses som en social typ som, förutom sitt lidande, är respektabel, sårbar samt utan skuld.⁵⁶ Viktimologin och begreppet brottsoffer kan även kopplas samman med rättsväsendet. Aktörerna inom rättsväsendet (polis, åklagare, domstol och kriminalvård) måste koppla den konkreta händelse som skett till en straffbar handling med följande sanktion. Ett exempel är att M blir slagen av T. Händelsen styrks av bevisning varav T blir fälld och straffad. M blir då samtidigt ett brottsoffer. Viktimologin

⁵¹ Tham, H 2011. Brottsoffrets uppkomst och utveckling som offentlig fråga i Sverige. I Claes Lernestedt & Henrik Tham (red.), Brottsoffret och kriminalpolitiken. Stockholm: Norstedts Juridik s. 29.

⁵² Ibid.

⁵³ Lindgren et al. 2002, s. 37

⁵⁴ Andersson, B & Lundberg, M 2001. ”Kvinnomisshandel som kunskapsfält”. I Åkerström & Sahlin (red), Motspänstiga offret. Lund: Studentlitteratur s. 79.

⁵⁵ Åkerström & Sahlin 2001, s. 265 f.

⁵⁶ Jfr med Christies teori om det ideala offret.

handlar om att problematisera händelser som denna, eftersom de sällan är så entydliga.⁵⁷ Som jag beskrivit ovan är huvudregeln i sexualbrottslagstiftningen att om man är under 15 år och har samlag utsätts man för ett brott. Detta betyder att lagändringens skyddsändamål är den sexuellt utnyttjade. Intresset i att skydda barnet från övergrepp jämfört med tillämpningen av ansvarsfrihetsregeln gör att det viktinologiska perspektivet om brottsofferkonstruktioner blir intressant i denna uppsats.

⁵⁷ Heber, A, Tiby, E och Wikman, S, 2012. Viktinologisk forskning. Brottsoffer I teori och metod. Lund: Studentlitteratur. s. 20.

4 Teoretiska utgångspunkter

4.1 Normer i rätten

*”Rätten kan ibland ha ett så allmänt innehåll att det är svårt, för att inte säga omöjligt, att utläsa det normativa, praktiska budskapet i rättsregeln”.*⁵⁸

Det finns ingen självklar definition av en norm trots att många försök har gjorts för att finna en.⁵⁹ I vardagligt språkbruk är en norm synonymt med vad de flesta människor anser vara det vanligaste sättet att handla i en viss kontext⁶⁰ varvid normen ofta definieras som en handlingsanvisning.⁶¹ Normer skapas också inom professioner och de genereras oftast genom de gemensamma värderingar och mål som aktörerna inom systemet har.⁶² Hydén skiljer vidare mellan olika typer av normer, exempelvis rättsliga och sociala.⁶³ De sociala normerna beskriver oss som personer, såsom ”vilka vi är, vilka grupper vi tillhör”.⁶⁴ De rättsliga normerna skiljer sig från andra normer genom att ”den är antagen och påbjuden i viss auktoritär ordning”.⁶⁵ I föreliggande uppsats kommer de rättsliga normerna vara i fokus och då särskilt de som återfinns i 6 kap BrB. Rättsliga normer får ofta omedelbart mer status än de sociala, eftersom de är direkt bundna till en i förväg beslutad sanktion. De ses även som de normer som är mest utvecklade och

⁵⁸ Hydén, H 2002b. *Rättssociologi som rättsvetenskap*. Lund: Sociologiska institutionen. s. 72

⁵⁹ Se exempelvis Hydén 2002a. *Normvetenskap*. Lund: Studentlitteratur. s. 13 ff.

⁶⁰ Baier & Svensson 2009, s. 34.

⁶¹ Hydén 2002b, s. 69.

⁶² Baier & Svensson 2009, s. 126.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Baier & Svensson 2009, s. 85.

⁶⁵ Hydén 2001. *Rättsregler – en introduktion till juridiken*. Lund: Studentlitteratur, s. 9.

genomarbetade då de bearbetats inom en egen vetenskap under en lång tid.⁶⁶ Enligt Hydén är en rättsregel en anvisning för mänskligt handlande.⁶⁷ Han menar att en rättsregel aldrig får ses isolerad, utan alltid bör ses i sitt sammanhang för att förstås. De rättsliga normernas syfte är i första hand att inverka på människors beteenden och verka moralbildande.⁶⁸ Om denna legitimitet fungerar kommer även föreställningarna om rätten verka normerande för allmänheten. Det sätt rätten arbetar på är avgörande för allmänhetens respekt för rätten och således även för hur allmänheten efterlever det rättsliga normsystemet. En av rättens funktioner är just att styra beteendet hos människor, vilket gör att förankringen är nödvändig och avgörande för hur pass djup internaliseringen av rätten blir.⁶⁹ I den fortsatta framställningen utgår jag ifrån att rätten är normativ och de lagar jag skriver om i grund och botten är normer som blivit upphöjda till rättsliga normer och därav fått en sanktion bunden till sig.⁷⁰ Jag förutsätter även att dessa normer är skapade i en politisk beslutsprocess för att värna om ett visst intresse, i detta fall för att inte kriminalisera eller skuldbelägga unga människor som har frivilligt samlag.⁷¹ Till sist utgår jag ifrån att sociala normer är grunden till människors subjektiva principer, åsikter, etik och moral. Jag antar att normer ändras beroende på vilken kontext de befinner sig inom, eftersom sociala normer kan ses som en ”socialt reproducerande handlingsanvisning”.⁷² Sexualitet och kön är särskilt intressant sett ur ett normperspektiv då det av tradition är omgärdat av normer, regler och tabu.⁷³ Denna studie kan ses som ett bidrag till förståelsen av sexualbrottsligheten ur ett normperspektiv.

⁶⁶ Hydén 2002a, s. 129.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Svedin, C-G 2000. *Sexuella övergrepp mot barn*. Stockholm: Socialstyrelsens expertrapport. s. 225.

⁶⁹ Ibid., s. 226.

⁷⁰ Baier & Svensson 2009, s. 26.

⁷¹ Hydén 2002a s. 133 ff.

⁷² Baier & Svensson 2009, s. 69.

⁷³ Se ex. Jeffner, S 1998 *Liksom våldtäkt typ*. Stockholm: Brevskolan. s. 19ff.

4.2 Manifesta och latent funktioner.

Det rättsociologiska paradigmet studerar samhället och rätten, samt vilken inverkan dessa två har på varandra. Latenta och manifesta funktioner⁷⁴ är inga nya begrepp utan kommer ifrån Robert Merton som var en modern företrädare av funktionalismen.⁷⁵ I denna uppsats används begreppen för att förklara lagars åsyftade och icke-åsyftade verkningar. Det utpräglade syftet med ansvarsfrihetsregeln är att unga människor, varav en är strax över 15 år och den andra strax under 15 år, som har frivilligt samlag med varandra inte ska dömas till ansvar för gärningen. Detta är lagens åsyftade verkning, eller dess manifesta funktion, dess syfte. De manifesta funktionerna finns angivna direkt i lagen eller i dess förarbeten.⁷⁶ I vissa fall får lagen dock oförutsedda effekter: I detta fall kan det exempelvis vara en ung människa som fälls eller frias på fel grunder eller ett brottsoffer som ”skapas” genom förutfattade föreställningar. Dessa funktioner avser de verkningar eller konsekvenser av rätten som inte är avsedda eller beskrivna i lagtexten. Dessa icke åsyftade verkningar är lagens latent funktioner. De medvetet vaga definitioner många lagar har skapar problem för de som skall tolka lagens innebörd, samtidigt som detta är ett måste för att inte låsa rättsutvecklingen. Lagar ska vara generella för att kunna appliceras på olika fall.

⁷⁴ Se bland annat; T. Mathiesen, Rätten i samhället: [en introduktion till rättsociologin], 2005, s. 67; S. Vago, Law and society, 2009, s. 64.

⁷⁵ Se bland annat; R. K. Merton, Social theory and social structure, Del I, kap. I, 1957.; R. K. Merton, On theoretical sociology: Five essays, old and new. Including Part 1 of Social theory and social structure. Kap.III, 1967.

⁷⁶ T. Mathiesen, 2005, s. 67.

4.3 Att tolka lagen

En stor del av att förstå rättsordningens innehåll är att kunna tolka lagen. Att tolka betyder främst att en person tolkar språklig text vilket inom juridiken framför allt är lag- och rättsfallstext.⁷⁷ Lagtolkning kan vara tolkningar av tillämpningsområden, likväl som vilka slutsatser man kan dra ur rättsregeln. Är allt med en rättsregel självklart och läsaren förstår alla byggstenar i lagen, så sker ingen tolkning. Är det däremot så att det föreligger oklarheter eller otydligheter så krävs en lagtolkning för att förstå syftet med lagen.⁷⁸ I många fall, speciellt i BrB brottsbeskrivningar⁷⁹, används vaga ord och uttryck medvetet för att inte låsa rättsutvecklingen och för att lagen skall ha en form av allmängiltighet. I sådana fall blir tolkningen av lagen mycket viktig.⁸⁰

För att förstå hur lagen skall tolkas finns förarbetena. Hydén menar att man ur förarbetena till en lag kan förstå syftet med lagen samt få grundliga redogörelser till uppkomsten och tanken bakom densamma.⁸¹ Förarbetena kan även underlätta för de som tolkar lagarna, förutsatt att förarbetena har ett rikligare innehåll än själva lagen. Om orsakerna kan tolkas på olika sätt borde flertydigheten bli mindre, om det finns både lagtext och motiv till dessa att utgå ifrån, än om man bara tolkar lagtexten. Det finns argument som talar för att förarbetena även kan påverka rättssäkerheten på motsatt sätt, exempelvis att förarbetena utgör en dialog, medan lagtexten ses som ett sammanhängande system. Vid i övrigt likadana förhållanden bildar alltså lagtexten en fastare grund för förutsebara beslut än förarbetena. Om förarbetena ses som mindre klara än lagtexten, kan deras roll ge upphov till tolkningsproblem som minskar beslutens förutsebarhet.

⁷⁷ Jareborg 1974, s. 139.

⁷⁸ Peczenik, A 1974. Juridikens metodproblem: rättskällelära och lagtolkning. Stockholm: Almqvist & Wiksell, s. 55

⁷⁹ Jareborg 1974, s. 93

⁸⁰ Hydén 2001, s. 115

⁸¹ Ibid., s. 116

Det skall tänkas på att en tolkning av lagen är just en tolkning. Tolkningen blir särskilt intressant och svår när en lag är relativt ny och dessutom en undantagsklausul. Allt eftersom ny praxis tillkommer stabiliseras ofta problematiken och osäkerheten. En annan viktig omständighet är att all tolkning är kontextberoende. Vid rättslig tolkning medför detta en rättssociologisk relevans om rättens påverkan av sin omgivning, vilket kommer beskrivas närmare nedan.

5 Metodologiska överväganden

5.1 Bakgrund

Den metod som använts i studien har inneburit att kvalitativt studera lag, förarbeten och praxis för att försöka utreda och tydliggöra det konkreta rättsläget.⁸² För att studera verklig tillämpning i några relevanta fall har ett perspektiv likt det rättsrealistiska använts⁸³. Rättsrealismen står för en tanke om att rätten är socialt konstruerad ur kontextuella sammanhang och att lagen därav är obestämmd.⁸⁴ Kunskapen inom paradigmet uppnås genom att studera beslut och sedan jämföra dem med rättsreglerna. På så sätt erhålls en inblick i vilka beslutsfaktorer domaren tycks lägga tyngd vid i det enskilda fallet.⁸⁵

5.2 Val av metod

I studien har ett kvalitativt tillvägagångssätt använts, vilket betyder att metoden bringar mer än bara en sammanfattning av den aktuella texten. Bryman menar att det huvudsakliga syftet i kvalitativ forskning är ”den uttalade viljan att se eller uttrycka händelser, handlingar, normer och värden utifrån de studerande personernas eget perspektiv”.⁸⁶ Utfallet av den kvalitativa metoden benämns ofta

⁸² Se exempelvis Peczenik, 2005, *Juridikens allmänna läror*. SvJT häfte 2, s 249.

⁸³ Hydén 2001.

⁸⁴ Glavå, M & Petrusson, U 2002. *Illusionen om rätten! – Juristprofessionen och ansvaret för rättskonstruktionerna*. i Minneseminar för David Roland Doublet, Fag Bokforl, s. 116

⁸⁵ Hydén 2002b, s. 59.

⁸⁶ Bryman, A 1997. *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur, s. 77.

som mjukdata, i motsats till den kvantitativa metoden.⁸⁷ Den kvalitativa metoden fokuserar på ord och inte kvantifiering under insamling och analys.⁸⁸ Ett kvantitativt angreppssätt uteslöts då studiens intresse inte ligger i att studera hur många gånger 14 § blivit tillämpad, utan i att utröna hur lagen tolkas och tillämpas. För att kunna besvara studiens syfte behövs empiri som kan svara på forskningsfrågan.⁸⁹ I detta fall är det att ta reda på hur 14 § tolkas och tillämpas, så material där denna paragraf finns att studera är nödvändigt. Om en kvantitativ metod, som en enkätstudie, gjorts hade jag kunnat fastställa *hur* och *hur ofta* domstolen dömer i fall där 14 § ingår, men inte *varför* de dömer så. Det kan även tänkas att rådmän och fiskaler inte uttalar sig hur de överlag dömer i sexualbrottmål, då detta är en bedömning som måste göras från fall till fall.

Då domskälen är källan till det jag vill besvara är det också där jag kan hitta svaren. I uppsatsen lägger jag min tyngd på att utforska lagtolkningsproblem och vilka latent konsekvenser det kan bidra till ställer jag mig kritisk till att jag kan läsa de ”sanna svaren” i domskälen. Valet av material blev att fastställa gällande rätt och sedan jämföra denna mot praxis som jag kritiskt analyserat, varvid den primära metod som använts i uppsatsen är innehållsanalys.⁹⁰ Innehållsanalys går ut på att ta fram det huvudsakliga innehållet genom ”en noggrann läsning av textens alla delar, helhet och den kontext vari den ingår”.⁹¹ För att en innehållsanalys ska vara bra läggs stor vikt vid två egenskaper, *objektivitet* och *systematik*. *Objektiviteten* beskrivs som att forskaren i förväg ska kunna precisera hur empirin ska kategoriseras in och detta ska tydligt framgå. Detta görs för att forskaren inte skall påverka processen med sina personliga värderingar.⁹²

⁸⁷ Ahrne, G & Svensson, P (red) 2011, Handbok i kvalitativa metoder. Malmö: Liber, s. 11.

⁸⁸ Bryman, A 2011. *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber ekonomi, s. 340.

⁸⁹ Boréus K 2011. *Texter i vardag och samhälle*. I Ahrne, G & Svensson, P (red), 2011, Handbok i kvalitativa metoder. Malmö: Liber, s. 145

⁹⁰ Bryman 2011, s. 505 ff.

⁹¹ Esaiasson, P, Gilljam, M, Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts juridik AB, s. 237.

⁹² Bryman 2011, s. 282.

Begreppet *systematik* syftar till att forskaren ska vara systematisk i sitt genomförande och inte lägga till eller dra ifrån någon kategori under arbetets gång.⁹³ Då kan materialet bli felaktigt och således inte betecknande för det man avser att undersöka.

5.3 Urval

Kvalitativa undersökningar har gärna en så stor variation som möjligt, inte ett antal liktydiga variationer som den kvantitativa metoden föredrar. Urvalet inom den kvalitativa metoden kan vara heterogent, men inom en viss ram. Kvalitativa forskare sysslar ofta med målstyrda urval, vilket även har förekommit i denna uppsats. Urvalet styrs i huvudsak i att välja de dokument med ”direkt hänvisning till de forskningsfrågor som har formulerats”.⁹⁴ Forskaren väljer således dokumenten eller personerna med direkt åtanke på hur de kan förklara den sociala företeelse som forskningsfrågan innehåller. Ett målstyrt urval kan inte generaliseras till en population, eftersom urvalet sker icke-slumpmässigt. Jag har dock haft i åtanke att ha en viss spridning varifrån materialet kommer, exempelvis gjordes valet att använda rättsfall som meddelats i olika domsagor.⁹⁵ Tillvägagångssättet då rättsfallen valdes presenteras närmre under kap 5.1.3.

Tanken var från början att använda rättsfall från alla domstolens instanser, det vill säga TR, HovR och HD. Det visade sig dock att de rättsfall som fanns att tillgå alla överklagats till HovR. I TR är det en juristdomare samt tre politiskt valda nämndemän som dömer, och i HovR är det tre juristdomare som dömer. Eftersom syftet med uppsatsen är att utröna hur domstolen dömer ansåg jag det som intressant att se hur både TR och HovR tänkte kring tolkningen. Därför kommer inga rättsfall där avgörandet ”stannat” i TR presenteras. Målsägandena är 6

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ibid., s. 350.

⁹⁵ En domsaga är en domstols verksamhetsområde.

stycken flickor och en pojke med åldrar mellan 12 och 14 år. De är alla under 15 år och därmed barn i behov av skydd men samtidigt nära den 15-årsgräns då de får rätt att själva bestämma över sin sexualitet och där en straffrättslig bedömning utgår från ett vuxenperspektiv. Att välja detta åldersspann ter sig emellertid självklart, då det inte är aktuellt att tillämpa 14 § på de som är över 15 år gamla.

5.4 Genomförande och kodning

Rättsfallen som presenteras under kap. 6 är alla funna på juridiska rättsdatabaser. Den 15 mars 2012 gjordes en sökning på Karnov.⁹⁶ De sökord som användes var ”sexuellt utnyttjande av barn, ansvarsfrihet”, och resulterade i 17 träffar.⁹⁷ Det gjordes även en sökning på Zeteo⁹⁸, med samma sökord som på Karnov. Detta gav till följd 33 stycken träffar.⁹⁹ Av totalt 48 träffar valdes sju rättsfall, som ansågs relevanta för att besvara studiens frågeställning, ut.¹⁰⁰ Att valet hamnade på att hämta domarna från internet beror på kostnads- och tidsmässiga skäl. Då jag ville ha en viss spridning på från vilken domstol domarna var hämtade hade det tagit både för mycket pengar och tid i anspråk för att åka runt och samla in.

Då min insamling var färdig började analysarbetet med flera genomläsningar av domarna. Materialet har analyserats med påverkningar av grounded theory vilket är ett vanligt paradigm när det gäller att analysera data från kvalitativa studier. Att analysera med grounded theory betyder att insamling och analys av data genomförs parallellt och i en växelverkan med varandra.¹⁰¹ En viktig process vid användandet av grounded theory är själva kodningen. Kodning innebär i detta fall

⁹⁶ <http://juridik.karnovgroup.se/>.

⁹⁷ <http://juridik.karnovgroup.se/search?productkey%5B0%5D%5B%5D=KPNLH&firt=sexuellt+utnyttjande+av+barn%2C+ansvarsfrihet>.

⁹⁸ <http://zeteo.nj.se/>.

⁹⁹ http://zeteo.nj.se/ppd/template.htm;jsessionid=25C94A5B78548317B79AD3F484E79FA9?view=_main .

¹⁰⁰ Dessa presenterar jag närmre under kap. 6.

¹⁰¹ Bryman, 2001, s 375

att man namnsätter delar av sitt material och som kan vara av vikt för det som studeras. I min uppsats har jag använt grounded theory främst som ett metodologiskt hjälpmedel för kodningen. Kodningen har jag valt att göra på det sätt Bryman¹⁰² benämner öppen kodning. Kodningen innebär att datan studeras, jämförs och bryts ner för att sedan kategoriseras och grupperas¹⁰³ (ibid). Mina kategorier utgår ifrån de saker HD ansett relevanta i bedömningen av rättsfallet som refereras i NJA 2007: s. 201. Kodningen kan göras på ett antal sätt, exempelvis genom att stryka under ett ord en mening eller ett avsnitt som representerar ett tema som är relevant för uppsatsen.¹⁰⁴ Mina kategorier staplade jag upp i en matris (se bilaga 1) som jag fyllde in under läsandets gång. Matrisens syfte var i första hand inte för att få fram ett kvantitativt resultat, utan för att förenkla analysen.

5.5 Reliabilitet, Validitet, och metodologiska problem

Reliabilitet handlar om tillförlitlighet och avser hur precis uppsatsen är. Validitet påvisar om uppsatsen mäter det den sagt att den ska mäta.¹⁰⁵ Det har emellertid diskuterats om begreppen skall användas då det kommer till kvalitativa studier eftersom mätningen inte är det främsta intresset i metoden. Istället kan ord som trovärdighet, pålitlighet eller äkthet användas. Dessa begrepp utgår ifrån att det i kvalitativa undersökningar är omöjligt att komma fram till endast *en* bild av den sociala verkligheten. Med detta i åtanke föll valet ändå på att utgå ifrån dessa begrepp och istället lägga mindre värde vid det som rör mätningen.¹⁰⁶

¹⁰² Bryman, 2001.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Thornberg och Forslund Frykedal 2009, s. 42.

¹⁰⁵ Bryman 2011, s. 257.

¹⁰⁶ Ibid., s. 351 ff.

Reliabilitet handlar om tillförlitlighet, systematik och noggrannhet i uppsatsen och menar att samma resultat ska kunna uppnås flera gånger om studien utförs på samma sätt, med samma metod och analys. En låg reliabilitet skulle kunna innebära att resultaten är osäkra.¹⁰⁷ Enligt Bryman finns det fördelar med den typ av öppen metod som jag använt mig av, det vill säga en innehållsanalys.¹⁰⁸ Dels blir aktörerna inte påverkade av min närvaro samt kan ett stort antal dokument studeras över en längre tid.¹⁰⁹ Bryman kallar därför innehållsanalysen för en ”objektiv forskningsmetod”.¹¹⁰ Eftersom domarna redan är arkiverade och öppna för analys kan jag inte heller påverka hur utformningen av studiens empiri ska se ut, vilket jag kan om jag gör exempelvis en enkät.¹¹¹

Jag har emellertid oroat mig för att ha för mycket egna tankar som styr mig. Detta problem försökte jag få rätt på genom att använda mig av förhandsdefinierade kategorier i matrisen, vilka baserades på förarbetena till lagen¹¹² samt att använda mig av ett öppet förhållningssätt till mina texter. ”Med det förhandsdefinierade angreppssättet görs mycket analytiskt arbete på ett tidigt stadium i undersökningen. Med det öppna förhållningssättet styrs undersökningen i högre grad av innehållet i de aktuella texterna”.¹¹³ Bryman påpekar dock att det är näst intill omöjligt att formge en kodningsmanual utan någon inverkan från forskarens egna tolkningar och erfarenheter.¹¹⁴ Mitt fokus har legat på det manifesta innehållet i domarna, något som Bryman föredrar framför att fokusera på det latent innehåll. Detta eftersom han bedömer det som svårare att dra ohållbara slutsatser av det manifesta innehållet.¹¹⁵ Nackdelen med kvalitativ innehållsanalys är att det kan uppkomma feltolkningar av dokumentet. Feltolkningar kan göras,

¹⁰⁷ Sandberg, B och Faugert, S 2009. *Perspektiv på utvärdering*. Lund: Studentlitteratur s. 135.

¹⁰⁸ Bryman 2011, s. 296.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Ibid., s. 489.

¹¹² se. prop. 2004/05:45.

¹¹³ Esaiasson et al. 200, s. 245.

¹¹⁴ Bryman 201, s. 296.

¹¹⁵ Ibid.

och analysen kan bara bli så bra som det ursprungliga dokumentet, vilket således kan ses bero på vilken källa man utgår ifrån.¹¹⁶

Validitet betyder att det som mäts och analyseras i utvärderingen motsvarar det som är relevant för uppsatsen. En uppsats med låg validitet har inte undersökt, eller mätt, det som den hade för avsikt att mäta. Begreppet validitet kan i sig även delas upp i två olika grupper – intern och extern validitet. Den interna validiteten påvisar om slutsatserna i uppsatsen anses som trovärdiga. Den interna validiteten är således även situationsbunden. Den externa validiteten syftar till att förklara om uppsatsens slutsatser går att generalisera även till andra situationer. De rättsfall jag använt är publicerade och alltså fasta och objektiva. Analysen av dessa är dock baserade på mina åsikter och det är därav svårt för mig att spekulera om den interna validiteten är uppfylld. Det som känns trovärdigt för mig kanske inte gör det för en annan. Detta beror på i vilken kontext vi ser rättsfallen. En kvalitativ studie handlar i första hand inte om att generalisera, utan hellre om att exemplifiera och illustrera. Avsikten med uppsatsen är således inte heller att dra generella slutsatser kring juridik och lagtolkning, utan att klarlägga de problem som kan uppstå vid tillämpningen av 14 §. Det finns följaktligen inget intresse i att försöka generalisera hur dömandet av andra lagar ser ut.

5.6 Etiska överväganden

Exempel på etiska överväganden är enligt May att ha en opartisk bedömning av materialet, att utlova frivillig medverkan och anonymitet samt att inte sprida materialet.¹¹⁷ För mig har det inte känts nödvändigt att göra sådana här överväganden. Jag har inte träffat någon av de personer som förekommer i studiens rättsfall. Jag har således inte heller frågat om lov att få använda deras domar till mitt material. Dock räknas rättsfall enligt offentlighetsprincipen nästan

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ May, T 2001. *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur. s. 78 ff.

alltid¹¹⁸ som offentlig handling och vem som helst får ta del av dem.¹¹⁹ Värt att reflektera över är hur de berörda parterna i domarna kan uppfatta min tolkning av rättsfallen om de kommer över min studie. Då jag inte har någon relation till de personer som framkommer bland mina rättsfall är det en omöjlighet för mig att spekulera kring. Jag anser dock inte att personerna kan bli påverkade på samma sätt som de hade kunnat bli vid en intervju eller enkätstudie, eftersom jag framhåller att det är just mina reflektioner kring rättsfallen som framkommer i studien. Det aktiva etiska val jag valt att göra är att inte publicera några namn och på så sätt blir det svårare att koppla studien till en enskild person.

¹¹⁸ I känsliga fall, exempelvis vid sexualbrott, kan en del av materialet vara sekretesstämplat.

¹¹⁹ TF 2 kap 7 §.

6 Resultat och analys

6.1 Redogörelse av rättsfall

Nedan följer summariska referat av sju rättsfall samt analysen av dessa. Analysen har sin utgångspunkt främst i den prejudicerande dom som HD meddelade år 2007¹²⁰ samt förarbetet till den nya sexualbrottslagen. Dessa är således analysens utgångsläge på så sätt att analysen utgår från att prejudikatet och förarbetena beskriver hur lagen *bör* tolkas, även om jag är medveten om att prejudikatbundenheten bör ses som relativ, inte som absolut.¹²¹ Jag har inte tagit del av förhör, förundersökningar eller några överläggningar som skett i domstolen. Det är följaktligen de relevanta besluten i form av domarna som varit av intresse för denna studie.

6.1.1 Ansvarsfrihetsregelns prejudicerande rättsfall

I NJA 2007 s. 201 har målsäganden berättat följande: På dagen hade hon och den tilltalade tittat på film med några kompisar. Utanför hennes hus bestämde sig hon, den tilltalade samt en kompis till dem att de skulle gå till hennes rum och kolla på film. De hände ingenting under filmen, de varken smektes, kysstes eller hade någon annan kroppskontakt. Efter att filmen tog slut somnade hon direkt. Målsäganden vaknade sedan av att den tilltalade låg ovanpå henne. Hon hade inga kläder på sig och bad honom att gå. Hon tog sina saker och lade sig i soffan och

¹²⁰ NJA 2007 s. 201, vilken presenteras nedan under 7.1.1.

¹²¹ Lehrberg, B 2006. *Praktisk juridisk metod*. Femte upplagan. Uppsala: Institutet för bank- och affärsjuridik AB. s. 145.

somnade därefter. TT stannade kvar till dess hans pappa hämtade honom dagen därpå och hon träffade honom som vanligt den kommande veckan. På fredagen berättade hon om händelsen för sin mamma som blev alldeles stum. Målsäganden berättade i förhör att hon ansåg händelsen vara jobbig. Först fattade hon inte något men sedan undvek hon den tilltalade. Hon vågade knappt gå till skolan och grät varje dag. Hon är fortfarande rädd för att se honom. Några gamla kompisar från hennes gäng säger att hon ljuger och de kallar henne för mobboffer. *TT berättar följande:* Han har varit mycket hemma hos målsäganden och de har en utmärkt kompisrelation. Under den aktuella kvällen hade de varit och kollat på film och de hade kelat lite. De fortsatte filmtittandet hemma hos målsäganden. Under filmen utvecklades kelandet och de pussades och den tilltalade uppger att målsäganden inte protesterade över detta. Efter filmen lade de sig på sängen och den tilltalade uppger att han trängde in i henne. Efter ett tag sade målsäganden nej och då slutade han. *TR:* Den tilltalade har erkänt att han hade samlag med målsäganden trots att han kände till hennes ålder. Uppgifterna gällande deras sexuella umgänge är i delar helt oförenliga med varandra. Båda har varit nyktra. Tingsrätten anser ej att den ena av dem kan bedömas som mer trovärdig än den andre. Det saknas helt övrig utredning i målet som stöder den berättelse som målsäganden lämnat. Därför anser tingsrätten att det är den tilltalades uppgifter som skall läggas till grund för bedömningen av åtalet. Av hans uppgifter framgår inte annat än att han haft samlag med 14-åringen och att det funnits ett samförstånd mellan parterna om detta. Tingsrätten tar då istället upp frågan hur gärningen skall bedömas eftersom målsäganden är under 15 år och handlingen således utgör ett brott oberoende av samtycket. Tingsrätten bestämmer att omständigheterna är sådana att gärningen kan bedömas som *sexuellt utnyttjande av barn*. Tingsrätten dömer den tilltalade och bestämmer att han ska betala 35 000 kr i skadestånd till målsäganden, varav 25 000 avser kränkingsersättning och 10 000 avser ersättning för sveda och värk. *HovR* gör ingen annan bevisvärdering än den TR redovisat i sin dom. HovR tar upp frågan om den tilltalade kan undgå att dömas till ansvar med stöd av bestämmelserna i 14 §. Målsäganden var vid tidpunkten för gärningen 14 år och sju månader gammal och således mycket nära den ålder då gärningen varit straffri.

Den tilltalade var 17 år och drygt en månad gammal. HovR lägger stor vikt vid att parterna kände varandra väl och omständigheten att den tilltalade sov över hos målsäganden och gick först dagen därpå anses tala för att målsäganden inte känt någon rädsla för, eller obehag av, honom. Åtalet och det enskilda anspråket ogillas av HovR. HD grundar sin bedömning av ansvarsfrågan på den tilltalades uppgifter. De bedömer således i enighet med både TR och HovR att gärningen passar under den 5 §. Frågan är då om 14 § går att tillämpa. HD anger i sina skäl i domen att eftersom det är i 15-årsåldern fall som dessa skall prövas ”ofta torde förhålla sig så att flickor har hunnit längre i utveckling och mognad än pojkar i samma ålder”.¹²² De anser dock att detta är svårt att bevisa och en viss schablonisering i bedömningen bör därav tillåtas. Att godta en större åldersskillnad om målsäganden är nära 15- årsgränsen än just över 14 år bör tillåtas. HD tar även upp det som i förarbetena benämns som ”en nära och god relation”. De anser att ett vänskapsförhållande av det slag som är aktuellt i detta mål uppfyller beskrivningen. De anser att om det krävs att det skall vara fråga om ett kärleksförhållande, eller en förälskelse mellan de två ungdomarna skulle medföra svårigheter med bevisningen och innebära en mera restriktiv syn på möjligheten att tillämpa ansvarsfrihetsregeln än den förarbetena ger uttryck för. Det bör därför inte möta hinder mot att tillämpa ansvarsfrihetsregeln också när relationen var mera kamratlig som i förevarande fall. HD tar även upp att förhållandet mellan den tilltalade och målsäganden dagarna efter gärningen ej varit annorlunda än innan gärningen, vilket HD tolkar som att målsäganden inte omedelbart har uppfattat händelsen som ett övergrepp. HD fastställer HovR beslut.

Kommentar: I detta rättsfall prövar inte tingsrätten målsägandens utsaga att hon skulle sovit. De konstaterar enbart att det inte finns någon stödbevisning så att den tilltalades utsaga skall ligga till grund för bedömningen. Då ansvarsfrihetsregeln enligt förarbetena skall tillämpas med stor restriktivitet och försiktighet och enbart

¹²² NJA 2007 s. 201.

i de fall då det är uppenbart att den sexuella handlingen varit frivillig från båda parter och att den yngre parten inte lidit någon skada av det inträffade anser jag att ovanstående rättsfall strider detta mot lagstiftarens avsikt. Domstolen betraktar trots detta att målsäganden inte tagit någon skada av händelsen då den tilltalade sov hos henne under natten samt eftersom målsäganden inte berättade om händelsen förrän några dagar senare. Detta har till följd att åtalet ogillas enligt 14 § trots att det uttryckligen krävs att det är uppenbart att övergreppet inte inneburit någon skada för målsäganden.

6.1.2 ”Tvillingarna och 12-åringen”

TR: Tvillingarna A och B, som är 15-åriga killar åtalas i rättsfall B 846-10 för *våldtäkt mot barn*. De har dels haft samlag, dels genomfört andra sexuella handlingar, som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är att jämställa med samlag, såsom att de gett och mottagit oralsex. Målsäganden var vid gärningstillfället 12 år och en månad gammal. Pojkarna erkänner gärningarna men menar att de bör gå fria och åberopar 14 §.

Händelsen skedde hemma hos pojkarna en kväll efter att deras båda familjer hade umgåtts. Målsäganden spelade fotboll i samma lag som pojkarnas lillasyster och skulle sova hos henne. Eftersom målsäganden och A hade känslor för varandra, utan att vara ett par, ville hon emellertid hellre sova inne hos pojkarna. Målsäganden har berättat att A frågade henne många gånger och att B tjatade om samlag. Hon påstod dock inte att hon blivit tvingad. Pojkarna har berättat att det var målsäganden som tog initiativet. Pojkarna berättade om händelsen för sin mamma dagen efter. Efter det rymde målsäganden och A och de var då tillsammans under ungefär en månads tid. TR bedömer att det är konstaterat att de brottsliga gärningarna har ägt rum och därför skall pojkarna dömas till ansvar. Det går inte att tillämpa 14 § eftersom målsäganden endast är 12 år gammal vid gärningstillfället och syftet med lagen inte är att den skall tillämpas vid så låga åldrar. TR anser inte heller att 5 § går att tillämpa, då även den skall användas med restriktivitet. I förarbetena beskrivs det att en av förutsättningarna för att

tillämpa 5 § är att den, som gärningen riktas mot, med hänsyn till sin ålder och omständigheterna i övrigt har haft förutsättning att ta ställning till situationen. TR menar att även om det tas i beaktande att barn utvecklas olika fort så måste den schabloniseringen göras att en 12-åring aldrig kan ha uppnått sådan mognad som beskrivs i förarbetena. Det spelar då ingen roll för brottsrubriceringen, vilken grad av mognad gärningsmännen uppnått och därför döms pojkar för *våldtäkt mot barn*. HovR bedömer nästan likadant men beaktar att det var målsäganden som tog initiativ till de sexuella handlingarna. Detta skulle enligt HovR kunna tala för att handlingarna istället skulle betraktas som sexuellt utnyttjande av barn. De håller dock med TR att det vid en schabloniserad bedömning är väldigt tveksamt om 5 § någonsin kan tillämpas när målsäganden är så ung som 12 år. Man har i fallet inte heller upptäckt något som tyder på att målsäganden uppnått en större mognad än normalt vid hennes ålder. Tvillingarna döms till *våldtäkt mot barn* även av HovR.

Kommentar: I detta fall har både TR och HovR helt struntat i den relation målsäganden haft med A. Istället har fokus i bedömningen lagts på målsägandens ålder och mognad. Det framhävs tydligt i domen att lagstiftarens avsikt inte varit att bestämmelsen ska användas när barnet endast är 12 år gammalt.¹²³ Varken av förarbetsuttalandena eller av HD:s praxis framgår dock vad som kan anses som ringa skillnad i ålder och utveckling uttryckt i antalet år och månader. Enbart det förhållandet att målsäganden inte har fyllt 14 år, vilken ålder omnämns i förarbetsexemplen, bör enligt HovR mening inte helt utesluta en tillämpning av ansvarsfrihetsregeln. Det kan spekuleras om 14 § hade varit tillämpningsbar om rätten kom fram till att målsägande uppnått högre mognad än normalt vid 12 års ålder. Min nästa fundering är då hur rätten kommit fram till att målsäganden inte ”uppnått större mognad”. Förarbetena resonerar aldrig kring *vad* som är att målsäganden ”uppnått större mognad” eller hur detta fastställs.

¹²³ Prop. 2004/2005:45 s. 152.

6.1.3 ”Viktimisering och skuldbeläggande”

TR: I domen B 1985-08 åtalas A.H. för *våldtäkt mot barn* då han vid upprepade tillfällen haft vaginala och orala samlag med målsäganden som när gärningarna skedde hade ett par veckor kvar till sin 14-årsdag. A.H. var vid tillfällena cirka 15 år och 7 månader. A.H. erkänner att han haft två stycken vaginala samlag med målsäganden, men bestrider resterande gärningsbeskrivning. *TR* ogillar åtalet. Då den tilltalades namn är offentligt väljer *TR* att sekretessbelägga domskälen, då dessa kunnat avslöja målsäganden eftersom hennes och A.H:s relation varit känd. Jag har således inte tagit del av domskälen som *TR* presenterat. *HovR* gör bedömningen att *TR* beslut om sekretess skall bestå, samt att målsägandens identitet även i fortsättningen bör vara sekretessbelagd. *HovR* domskäl är dock offentliga och kan redovisas. I *HovR* domskäl framkommer att de i likhet med *TR* finner att målsäganden gör ett tillförlitligt intryck, då hennes utsaga till stor del stämmer överens med den hon berättade i *TR*. Den beskrivning hon lämnar utmärks också av återhållsamhet och har varit i brist av överdrifter. Berättelsen har dock inte varit helt igenom sammanhängande, och i de delar den skiljer sig ifrån A.H:s utsaga har hon inte kunnat berätta om så många detaljer. *HovR* tolkar dock detta som normalt med tanke på målsägandens ålder. Målsägandens berättelse vinner också stöd av en vittnesutsaga. *HovR* anser sig emellertid något tvivlande till målsägandens berättelse då hon i polisanmälan uppgett att det skett färre samlag än de hon senare berättar om. Dessutom skall ett oralt samlag ha skett när A.H. var bortrest. Tillkommer gör även att det var A.H. som gjorde slut med målsäganden samt att hennes reaktion i efterhand kan ha påverkats av detta samt att hon var rädd för sin familjs reaktioner. Även A.H:s berättelse är kortfattad i beskrivningen av hans och målsägandens sexuella relation. Huvudsakligen har han likväl också lämnat sin berättelse på ett trovärdigt sätt. Att han dessutom medger två av samlagen anser *HovR* tala för att hans berättelse inte kan lämnas utan vikt. *HovR* anser på grund av det framhållna att åklagarens gärningspåståenden får stöd av utredningen. De anses dock inte vara styrkta i mer än de två fall som A.H. har medgett. Av hans erkännande framgår att han vid två

tillfällen, då han och målsäganden hade en kärleksrelation, har haft samlag med målsäganden några veckor innan hon skulle fylla 14 år. Mot denna bakgrund anser HovR det klart att gärningen är att bedöma såsom *sexuellt utnyttjande av barn*. HovR resonerar vidare huruvida ansvarsfrihetsregeln kan tillämpas i det inträffande fallet. Eftersom målsäganden och A.H. hade samlag då de hade ett kärleksförhållande får det anses att deras relation - trots sin kortvarighet - varit nära och god. Ingenting tyder heller på att samlagen förekommit under någon otillbörlig påverkan. Vid huvudförhandlingen hos HovR har också målsäganden och A.H. framstått som jämlika i fråga om utveckling och mognad och HovR drar därav slutsatsen att detta var fallet även vid gärningstillfällena. Inte heller åldern i det ansågs vara ett hinder. På grund av det anförda samt den ringa ålderskillnaden mellan A.H. och målsäganden sluter sig hovrätten till tingsrättens bedömning att åtalet skall ogillas.

Kommentar: I detta fall tycker jag att det verkar som att målsäganden handlande haft en viss påverkan av utgången i målet. Att hon misstar sig på det antal gånger som samlag ska skett anser HovR vara en faktor som talar emot målsäganden. I domskälen tar domstolen även upp att det var A.H. som gjorde slut med målsäganden, vilket enligt mig fel då det för mig är irrelevant för sakfrågan. HovR är dock noga med att skydda målsäganden och sekretessbelägger hennes identitet. Detta kan antas tyda på en viktimisering i kombination med skuldbeläggande¹²⁴. Målsäganden blir på ett sätt ett offer då domstolen tar denna hänsyn till henne. Samtidigt säger HovR att detta inte var ett övergrepp och målsäganden bör heller inte behöva skyddas ifrån något. Jag anser här att TR och HovR är motsägelsefulla i behandlingen av målsäganden.

¹²⁴ Lindgren, Hägglund och Pettersson 2001.

6.1.4 ”Åldern är bara en siffra”

I rättsfallet B 826-09 åtalas E.S. för *sexuellt utnyttjande av barn* med gärningsbeskrivningen att han under två tillfällen under december 2008 har haft samlag med målsäganden som vid tillfället var 13 år och 6 månader, vilket den tilltalade kände till. E.S. var vid tillfället nyss fyllda 17 år. De slutade träffas sedan de fått kännedom om att han hade blivit anmäld. Målsäganden berättade för sin mamma och det var sedan hennes pappa som vände sig till socialtjänsten och så det blev en polisanmälan. *TR* fann att 14 § hade kunnat tillämpas, då samlagen ej har föregåtts av något tvång eller ens övertalning från den tilltalades sida utan de har varit helt frivilliga och ömsesidiga. Tingsrätten valde, trots detta, att fälla den tilltalade till ansvar. Deras argument baserades på målsägandens låga ålder och att ålderskillnaden mellan de två inte var obetydlig, detta trots att den tilltalade uppgett att han anser sig vara mindre mogen än normalt för sin ålder. *HovR*: ogillar åtalet med hänvisande till 14 §. Deras argument trycker på att de båda parterna lagt fram uppgifter där det framgår att de båda i fullt samförstånd haft samlag med varandra vid två tillfällen. Målsäganden har uppgett att inget otillbörligt i form av exempelvis tvång, övertalning eller berusningsmedel förekommit vid dessa tillfällen. De ingick i ett kamratgäng men båda har uppgett att de tror att de blev förälskade i varandra. Förhållandet upphörde troligen på grund av polisanmälan som var föranledd av en anmälan från målsägandens far till socialtjänsten. Med särskilt beaktande av att det är fråga om två omyndiga tonåringar i ett kamratgäng som förälskat sig i varandra, att det har inte framkommit att den äldre på något opassande sätt förmått den yngre till sexuellt umgänge och att målsäganden inte heller har upplevt sig som utnyttjad eller utsatt för övergrepp, finner *HovR* vid en samlad bedömning av omständigheterna att det får anses uppenbart att de två samlagen mellan den tilltalade och målsäganden inte inneburit ett övergrepp mot henne.

Kommentar: Enligt min tolkning av förarbetena är detta ett helt korrekt sätt att tillämpa lagen. *HovR* har bedömt att samlagen skett i samförstånd. Enligt förarbetena kan ansvarsfrihetsregeln endast komma på fråga då målsäganden är

mycket nära 15 - årsgränsen. Jag anser dock inte att en flicka på 13 och ett halvt år kan anses vara mycket nära den gränsen. Men även om målsägandens ålder är yngre än vad som rekommenderas enligt förarbetena, är det inte bara detta som styr bedömningen i detta fall. Jag tror inte heller att meningen med lagen är att enbart åldern skall styra, det viktigaste är att en ung människa inte skall bli fel dömd för något som två personer gjort i samförstånd. Detta rättsfall visar att det är viktigt att 14 § innehåller ett tolkningsutrymme som domstolen tar ställning till i varje enskilt fall samt att domstolen beaktar alla omständigheter som framkommer.

6.1.5 ”Inte tillräckligt nära”

Rättsfallet B 2666-06 beskriver R, 16 år gammal, som haft ett fullbordat samlag med M, som vid gärningstillfället var 14 år. Vid samma tillfälle har R bett M att onanera åt H, 16 år, så att han fått utlösning. De sexuella handlingarna ägde rum i källaren på parternas skola och var, enligt målsägandens utsaga, frivilliga. TR yttrade bland annat att parterna vid gärningstillfället haft den relationen till varandra att det var skolkamrater. Gärningen var inte planerad utan måste ha varit oväntad för dem alla. TR drog slutsatsen att M ej haft så mycket tid för eftertanke. Samlagen ägde rum på en plats där samlag ej brukar förekomma, samt i närvaro av H. Hon ombads även, av R, efter samlaget att onanera åt H, vilket bör ses som ett oväntat krav. M och R var ett par en kort tid efter händelsen, något som TR inte anser vara relevant. I domskälen skrivs det att ”händelsen inte ses som uttryck för sådana ömma känslor som enligt lagens intentioner skulle kunna motivera ansvarsfrihet”. R och H döms till *sexuellt utnyttjande av barn* då det inte är uppenbart att gärningarna inte inneburit något övergrepp mot M. *HovR* fastställer TR:s beslut.

Kommentar: Utifrån mitt analysunderlag, som visserligen endast omfattas av ett kortfattat referat, finns en rad anmärkningsvärda omständigheter. Det första är att M vid tillfället är 14 år gammal, vilket jag enligt förarbetena samt prejudikatet tolkat är en rimlig ålder för att ansvarsfrihetsregeln skall vara tillämplig. Jag

drar då slutsatsen att åldern inte är den primära anledningen att ansvarsfrihetsregeln inte tillämpas i detta fall. Istället fokuseras det på att, trots att R och M efter händelsen varit ett par, inte har haft tillräckliga känslor för varandra för att 14 § ska kunna tillämpas. I NJA 2007 s. 201 fastställde HD att ett vänskapsförhållande räcker för att tillämpa 14 §, varför denna dom går emot prejudikatdomen. I domskälen resonerar domstolen kring att händelsen inte var planerad, valet av plats och att M onanerat åt H. I förarbetet avhandlas det att domstolen skall ta hänsyn till ”omständigheterna under vilka den sexuella handlingen företogs” vilket jag förutsätter att ovan nämnda saker går under.¹²⁵ Att domstolen berättar för de unga att samlag måste vara planerade samt ske på platser som anses okej (enligt deras subjektiva normer) tycker jag är fel och ger en bild av att alla har en enhetlig sexualitet. Jag tror att detta kan ge en skev bild av sexualitet till unga människor som kanske just börjat utforska sin.

6.1.6 ”Dömd och friad”

I B 4240 - 10 har målsäganden och A.M. haft en kärleksrelation under drygt ett år. I domen uppges att parternas sexuella samvaro har varit planerad och ömsesidig. I början av parternas sexuella umgänge var målsäganden 13 år och 4 månader, och A.M. var strax över 15 år gammal. *HovR* framhåller att ålderskillnaden mellan dem är tämligen liten. De tar dock i beaktande att målsägandens ålder i början av deras förhållande ej kan anses vara tillräckligt nära 15-årsgränsen. *HovR* anser, med en hänvisning till NJA 2007 s. 201, att 14 § ej kan tillämpas om man är under 14 år. De anser dock att i ett fall där förhållandet och den sexuella samvaron pågått även efter det att barnet uppnått den åldern bör däremot, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda, ansvarsfrihet kunna inträda för den tiden. *HovR* fäller i detta fall A.M. för de samlag som skett innan det att målsäganden fyllt 14 år.

¹²⁵ *Ibid.*, s. 116

Kommentar: I denna dom har jag valt att fokusera på hur HovR har formulerat sina domskäl i relation till de i rättsfallet återgivna sakförhållandena. Här har HovR bortsett från den relation målsäganden och A.M. haft.¹²⁶ Gällande åldern har HovR ansett att för de samlag som skett då målsäganden var under 14 år bör A.M. fällas för ansvar. Även om jag har förståelse i varför HovR anser att 13 år och 4 månader är ungt, så anser jag att beaktandet att parterna haft en relation i ett år bör överväga. Målsäganden i fallet blir utsatt för en viktisering. Trots att hon uppgett att hon haft frivillig sex med A.M. anser domstolen att hon ska ses som ett brottsoffer gällande de samlag som skett då hon var under 14 år. Efter hennes 14-årsdag ses de sexuella handlingarna istället som frivilliga handlingar som skett mellan ett par som varit tillsammans under ett år. Jämförs detta fall med propositionen anser jag att 14 § är tillämpningsbar, även innan målsäganden fyllde 14 år.

6.1.7 ”En kvinnlig sexualbrottsförbrytare.”

B 391-11 gäller en sextonårig flicka som haft en sexuell relation med en trettonårig pojke. Domen beskriver att målsäganden och den tilltalade träffades och blev ett par då hon var 16 år och han var 13. De hade sex ungefär 10 gånger och den tilltalade blev gravid och födde sedan deras barn. Den tilltalade menade att hon inte visste att målsäganden var under 15 år, medan han säger att han har berättat det för henne. Ingen utredning beträffande den tilltalades kroppsutveckling vid 13 års ålder har lagts fram, men då han hade ett par äldre kompisar anses det inte att den tilltalade kunde utesluta att målsäganden var under 15 år. Enligt den tilltalades utsaga har hon uppgett att hon tyckte att målsäganden såg ut som 15-16 år när hon träffade honom första gången, eftersom han kom körandes på en moped. *TR* bedömer att den tilltalade haft skälig anledning att anta att pojken var under femton år, men det var uppenbart att samlagen dem emellan

¹²⁶ Jfr med 6.1.2 som jag refererat ovan.

inte inneburit ett övergrepp mot honom. Tingsrätten friade henne därmed med stöd av 14 §. *HovR* anser att det inte är ställt utom rimligt tvivel att flickan visste om pojkens låga ålder. Dessutom hade hon inte heller skälig anledning att anta att han var under femton år. Även *HovR* friar således henne.

Kommentar: Detta är det enda rättsfall jag analyserat där den tilltalade är en kvinna. Det är intressant att se att man i detta fall helt koncentrerar sig på vad den tilltalade tror sig ha uppfattat gällande målsägandens ålder. Ingenting av det jag kan utläsa tyder på att man tittar på målsägandens mognad, utsagornas trovärdighet, frivillighet eller liknande som man gjort i de andra fall jag studerat. Enligt mig tyder detta på en viss osäkerhet då det handlar om en kvinnlig tilltalad i ett sexualbrottsmål. Som jag beskrev ovan var det, år 1998, 1 % av de misstänkta för sexualbrott kvinnor. Kanske tar domstolen, då de är osäkra på bedömningen, det förgivet att samlaget skett frivilligt från bådars sida. Kvinnor har länge varit frånvarande i straffrättsliga kontexter och sammankopplas idag främst med att vara brottsoffer.¹²⁷

6.2 Konkluderande analys

Av de 7 rättsfall som analyserats i studien ogillas fem av åtalen, och tre åtal leder till fällande dom.¹²⁸ Argumenten för de fällande domarna tyder först och främst på vilken skillnad i ålder parterna haft, samt vilken relation de haft till varandra. Enligt förarbetena skall åldersskillnaden vara *ringa*, ett ord som aldrig definieras mer än att målsäganden skall vara ”nära den sexuella självbestämmanderätten”.¹²⁹ För att ta reda på vad som styr vad som beaktas som *ringa skillnad* sker istället en individuell bedömning från fall till fall.¹³⁰ Utifrån studiens analysunderlag dras

¹²⁷ Andersson, U 2004, s. 15.

¹²⁸ Jag har räknat med B 4240-10, som beskrivs under 6.1.6, som både fällande och ogillat åtal.

¹²⁹ Prop 2004/05:45 s. 116.

¹³⁰ Hydén 2001, s. 115.

slutsatsen att 12 år är den nedre gräns domstolen drar för att tillämpa 14 §.¹³¹ Domstolens norm tycks sålunda grunda beslutet i en 13-årsnorm.¹³² Med detta menas att bedömningen om samlagen varit frivilliga inte verkar vara ett problem då det handlar om de som är 13 år, till skillnad från vad det verkar finnas då det gäller en 12-åring. Det tycks förutsättas att en 13- eller 14-åring har uppnått samma mognadsgrad som en 15-åring om inget annat visats. Att en diskussion gällande flickors tidigare mognad än pojkars förs i domskälen pekar också på detta. Lagtextens 15-årsgräns omvandlas således till en i praktiken tillämpad 13-årsnorm.¹³³ Var den övre åldersgränsen för tillämpningen av 14 § uttrycks i förarbetena enligt: ”den som har begått gärningen bör endast vara obetydligt äldre och kommit obetydligt längre i sin mognad”.¹³⁴ Denna gräns är således inte heller klarlagd. Åldersspannet mellan de tilltalade som återfinns i analysunderlaget är mellan 15 och 17 år (Se matris, bilaga 1). De två fall där den tilltalade varit 17 år har båda ogillats varvid 17 år är tillsynes en ålder som är okej för tillämpning av 14 §.¹³⁵ Dock verkar målsägandens ålder, alltså den nedre, diskuteras mer än den tilltalades.

Det framgår inte heller i prop. 2004/05:45 vad som menas med en utvecklad sexualitet. Detta uttalande är, enligt mig, en tveksam lydelse, eftersom det kan tänkas innebära flera hänseenden. Menar de att barnet ska vara sexuellt aktiv? Eller är det den fysiska mognaden som tas i beaktande? Inga av dessa påståenden behöver betyda att barnet är mogen för en sexuell relation. Det prejudicerande fall som HD meddelade år 2007 ska vara domstolens hjälp i bedömningen. Jag anser att det som besynnerligt att lagen tillämpas i detta fall, trots att målsäganden säger att hon inte haft frivilligt sex med den tilltalade. I Prop. 2004/05:45 står det att

¹³¹ Jag vill dock förtydliga att jag inte generaliserar denna ålder som gräns hos alla domstolar eftersom jag enbart analyserat ett fall med en 12-årig målsägande.

¹³² Se ex. rättsfall B 826-09, B 4240 10 och B 391-11.

¹³³ Se ex. Nilsson, E 2007. *Barn i rättens gränsland. Om barnperspektiv vid prövning om uppehållstillstånd*. Iustus Förlag, Uppsala, s 239.

¹³⁴ Prop. 2004/05:45, s. 116.

¹³⁵ Se NJA 2007 s. 201 samt B 826-09.

både den 5 § och 14 § skall användas restriktivt och i fall där det är uppenbart att den sexuella handlingen skett med samtycke

6.2.1 Lagtolkningsproblematiken runt svårtolkade rekvisit

I mitt syfte nämndes att jag i denna uppsats vill utröna problematiken kring lagtolkningen av en svårdefinierad lag. Jag vill även visa på rättens oförmåga att reglera vissa fenomen.

Vad analysen tydligt visat är att det finns en gränsdragningsproblematik i lagstiftningen: Huvudregeln säger att 5 § skall praktiseras på alla de *mindre allvarliga* fall där en person under 15 år har haft samlag. Undantagsregeln att unga som har frivilligt samlag inte skall skuldbeläggas, varvid 14 § skall tillämpas. Men var skall gränsen dras och på vilket sätt skall den argumenteras för?

Rättsfall inom sexualbrotten är besvärliga att bedöma för såväl domstolarna som för forskare som studerar besluten. Ofta finns det varken vittnen eller stödbevisning, och vad rättsfallen i studien visat är det i ofta två utsagor där ord står mot ord som domstolen skall ta ställning till. Att ha en undantagslag som skyddar barn och ungdomar från att bli stämplade både som kriminella och brottsoffer är enligt mig logiskt, varvid jag har full förståelse för att 5 § och 14 § lades till i sexualbrottsreformen. Problematiken runt lagtillämpningen återfinns istället i lagens latenta dysfunktioner, det vill säga då konsekvenserna av lagen skadar en part på ett eller annat sätt. 14 § är uppbyggd av rekvisit som kräver en bedömning av varje enskilt fall, något som också förespråkas i förarbetena.¹³⁶ Att olika domstolar tolkar lagen olika och således även dömer varierande är dock ingenting sällsamt.¹³⁷ För att lagen skall kunna fungera som en undantagsklausul måste det innehålla ett visst tolkningsutrymme samt en viss grad av

¹³⁶ Prop. 2004/05:45 s. 114 ff.

¹³⁷ Se ex. Aubert 1972, s. 188 ff.

allmängiltighet.¹³⁸ 14 § är därutöver uppbyggd av normativa rekvisit, varvid det blir domstolens normativa moral som ligger till grund bakom lagtolkningen och beslutet om lagens tillämpning. Det är domstolen som tar beslut kring om *”det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt”*. Detta kan gå emot den explicit objektiva rättstillämpningen som ofta förespråkas.¹³⁹

Resultatet visar även på vilka möjligheter rätten har att fungera moralförstärkande. Domstolen innehar då även makten att skildra vad som betraktas som naturligt och relevant i sexualbrottsmål.¹⁴⁰

6.2.2 Lagens latent funktion

I studien vill jag även visa på vilka viktiminalogiska konsekvenser som kan följa ur en svårtolkad lag. När vi talar om brottsoffer så är det själva brottet som skapar viktimiseringen. Sexualbrottslagens främsta skyddsändamål är den sexuellt utnyttjade. I grova drag kan det sägas att den som är under 15 år och har samlag är, eller åtminstone bör ses som, ett offer. Vad händer då om den som kallas offer inte känner sig så? I de fall där målsäganden sagt att samlaget varit frivilligt men trots detta hamnar på en huvudförhandling, kanske med ett målsägandebiträde och ett anspråk om ekonomisk ersättning, sker en tydlig viktimisering. Denna viktimisering skapar rättsväsendet utan någon grund i lagen.¹⁴¹ Målsäganden kan även bli stigmatiserad som ett offer varvid människor kanske förväntar sig att ”offret” skall agera på ett visst sätt. Även den tilltalade kan komma att bli stigmatiserad på en rad olika sätt. En annan eventuell konsekvens är att

¹³⁸ Hydén 2001, s. 115.

¹³⁹ Gunnarsson, Å & Svensson, E-M 2009. *Genusrättsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur, s. 201.

¹⁴⁰ Andersson 2004, s. 37.

¹⁴¹ Heber et al. 2012, s. 20.

målsäganden eller den tilltalade blir utstött av allmänheten: målsäganden som en ”lögnare”¹⁴² och den tilltalade som en ”våldtäktsman”.

Om målsäganden känner sig utnyttjad av den tilltalade kvarstår i många fall det viktinologiska problemet; målsäganden kan bli misstrodd i rätten genom att exempelvis få frågor om klädsel eller alkoholvanor.¹⁴³ Det kan då kännas som att bli utsatt för en dubbel viktinisering, först i form av själva händelsen och sedan i form av domstolens bemötande.¹⁴⁴

Att lagens latent funktioner är av sådan art ser jag som ett problem mot rättssäkerheten för alla inblandade.¹⁴⁵ Men, med ovan nämnda problematik måste det kanske inräknas en viss grad latent funktion för att lagen skall vara allmängiltig och tillämpningsbar på många olika fall. Om lagen stramas upp och rekvisiten blir mer slutna kommer konsekvensen av det bli att det finns tillämpningsproblem kring lagen¹⁴⁶, vilket i sin tur innebär ett problem mot rättssäkerheten. Att tillämpa 14 § på alla fall för att rädslan finns att kriminalisera unga är inte heller aktuellt, då huvudregeln är att vidta sexuella handlingar med barn är ett brott. För mig är 14 § ett tydligt exempel på rättens begränsade möjligheter att reglera vissa fenomen.

¹⁴² Se NJA 2007 s. 201.

¹⁴³ Se exempelvis Holmberg, 1994.

¹⁴⁴ Doerner & Lab, 2006.

¹⁴⁵ Mathiesen 2005, s. 29ff.

¹⁴⁶ NCK-rapport 2010:2

7 Slutdiskussion

Eftersom denna studie har en kvalitativ karaktär ska läsaren ha i åtanke att ett visst tolkningsutrymme, som beror på kunskapsintresset, finns. Empirin är baserad på domslutstolkningar skrivna av andra, inte på någon annans egentliga åsikter. Vad som har blivit sagt under förhandlingar, förhör och överläggningar vet jag inte. Det är dock de relevanta besluten i form av domarna som varit av intresse för min studie.

Syftet med denna uppsats har inte varit att värdera bedömningarna kring hur 14 § tillämpas, utan snarare utröna vilken gränsdragningsproblematik som finns kring en subjektiv undantagslag. Jag har även ämnat undersöka vilka viktimologiska konsekvenser 14 § kan få. Att undersöka lagen har varit intressant, om inte en aning brydsamt. Jag har insett sedan tidigare att sexualbrottsmål är svårbedömda eftersom det inte sällan är att bevisning saknas och parternas utsagor står emot varandra. I min analys tog jag upp exempel på svårigheter kring tolkningen av rekvisiten ålder, relation, sexuell mognad och övriga omständigheter. Att titta på lagen ur ett rättssociologiskt perspektiv, där de sociala- och rättsliga normerna står i centrum, har tydligt bevisat hur svårt det är att se objektivt på juridiken och tillämpningen av lagar. Det måste förutsättas att även de dömande inom rättsväsendet har åsikter och tankar grundade av de subjektiva föreställningar om världen som ändras beroende på vilken kontext de befinner sig i. Att en undantagslag som 14 § skulle varit mer sluten är dock omöjligt. En sådan lag måste kunna tillämpas på många olika fall. Det är dock oerhört viktigt ur ett rättssäkerhetsperspektiv att praxis kring lagen är tydlig så att domstolen vet i vilka fall de ska fria, eller fälla och parterna kan förutse utgången i enlighet med legalitetsprincipen. Min studie visar emellertid att det finns stor problematik kring en stram reglering inom ett komplext och känsligt område. Dock visar ingenting på att en omformulering av lagen hade förenklat tolkningen och tillämpningen av

den. Det kan vara att problematiken ligger i att bevisvärdering och förundersökningarna inte är bra nog.¹⁴⁷ Tillämpningen av 14 § lär dock bli säkrare när domstolen har mer praxis att följa.

7.1 Framtida forskning

Uppsatsens främsta avsikt är att fungera som underlag för fortsatta studier och diskussioner angående denna subjektiva lag, samt den problematik som domstolen ställs inför vid beslutsfattanden som krävs vid tillämpning av vaga lagar. Jag hade själv ansett det mycket intressant att läsa en fördjupad studie om lagen. Studien hade kunnat göras med intervjuer av både åklagare, domare och parter (tilltalade/målsäganden) samt fler rättsfall.

Då denna studie skrevs hittades ingen specifik information om just brottsofferkonstruktioner som rör 14 §. Det finns dock en generell debatt om dessa konstruktioner¹⁴⁸Jag tror att det, kanske särskilt inom sexualbrott, finns väldigt många åsikter och föreställningar kring att vara ett offer, eller ett icke-offer. Vad händer med människor som blir stigmatiserade som brottsoffer när brottet som skapat deras ”offerskap” egentligen är frivilligt? Detta är intressant och viktigt både ur ett kriminologiskt och rättssociologiskt perspektiv.

¹⁴⁸ Lernestedt & Tham, 2011.

8 Referenser

- Ahrne, G & Svensson, P (red) 2011, *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.
- Andersson, B & Lundberg, M 2001. "Kvinnomisshandel som kunskapsfält". I Åkerström & Sahlin (red), *Motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, U 2004. *Hans (ord) eller hennes?: en könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*. Lund: Bokbox förlag.
- Aubert, V 1972. *Rättssociologi*. Stockholm: Aldus.
- Baier, M. & Svensson, M 2009. *Om normer*. Malmö: Liber.
- Boréus K 2011. *Texter i vardag och samhälle*. I Ahrne, G & Svensson, P (red) 2011, *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.
- Bryman, A 1997. *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, A 2011. *Samhällsvetenskapliga metoder*, översättning: Björn Nilsson, [fackgranskning under ledning av Kjell Granström]. Malmö: Liber ekonomi.
- Doeber & Lab, 2006. *Victimology*. Cincinnati.
- Esaiasson, P. Gilljam, M. Oscarsson, H. & Wängnerud, L 2007. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts juridik AB.
- Forslund Frykedal, Karin & Thornberg Robert 2009. *Grundad teori*. I Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (Red.) *Handbok i kvalitativ analys*. Malmö: Liber
- Glavå, M & Petrusson, U 2002. *Illusionen om rätten! – Juristprofessionen och ansvaret för rättskonstruktionerna*. i Minneseminar för David Roland Doublet, Fag Bokforl.
- Gunnarsson, Å & Svensson, E-M 2009. *Genusrättsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Heber, A, Tiby, E och Wikman, S 2012. *Viktimologisk forskning. Brottsoffer I teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Hellbom Sjögren, L (1997) *Hemligheter och minnen : att utreda tillförlitlighet i sexualbrottmål*. Stockholm: Norstedts juridik.

- Holmkvist, L, Leijonhufvud, M, Träskman, P- O och Wennberg, S, 2005 *Brottsbalken - en kommentar*, Stockholm: Norstedts juridik AB.
- Hydén, H 2001. *Rättsregler - En introduktion till juridiken*. Lund: studentlitteratur.
- Hydén, H 2002a. *Normvetenskap*. Lund: Sociologiska institutionen.
- Hydén, H 2002b. *Rättssociologi som rättsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Jareborg, N 1974. *Begrepp och brottsbeskrivning*. Lund: Studentlitteratur.
- Jareborg, N 2001. *Allmän kriminalrätt*. Uppsala: Iustus Förlag, tredje tryckningen.
- Jeffner, S 1998. *Liksom våldtäkt typ*. Stockholm: Brevskolan.
- Kvale, S 1997. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lehrberg, B 2006. *Praktisk juridisk metod*. Femte upplagan. Uppsala: Institutet för bank- och affärsjuridik AB.
- Lernestedt, C 2010. *Dit och tillbaka igen. Om individ och struktur i straffrätten*. Uppsala: Iustus Förlag AB.
- Leijonhufvud, Madeleine och Wennberg Suzanne, 2009. *Straffansvar*. Stockholm: Norstedts Juridik AB, sjätte upplagan.
- Lindgren, M, Hägglund, B och Pettersson, K-Å. 2001. *Brottsoffer. Från teori till praktik*. Jure förlag.
- Mathiesen, T 2005. *Rätten i samhället. En introduktion till rättssociologin*. Lund: Studentlitteratur
- May, T 2001. *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilsson, E 2007. *Barn i rättens gränsland. Om barnperspektiv vid prövning om uppehållstillstånd*. Uppsala: Iustus Förlag.
- Peczenik, A 1974. *Juridikens metodproblem: rättskällelära och lagtolkning*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Peczenik 2006, *Den skandinaviska rättsrealismen*. I Nergelius, J (Red.) *Rättsfilosofi. Samhälle och moral genom tiderna*. Lund: Studentlitteratur.
- Ryen, A 2004. *Kvalitativ intervju*. Malmö: Liber.
- Sandberg, B och Faugert, S 2009. *Perspektiv på utvärdering*. Lund: Studentlitteratur.
- Svedin, C-G 2000. *Sexuella övergrepp mot barn*. Stockholm: Socialstyrelsens expertrapport.
- Tham, H 2011. *Brottsoffrets uppkomst och utveckling som offentlig fråga I Sverige*. I Lernestedt, C & Tham, H (red.), *Brottsoffret och kriminalpolitiken*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Tiby, Eva 1999. *Hatbrott?: homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott*. Stockholm: Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen.

- Wennberg, S 2011. *Introduktion till straffrätten*. Stockholm: Norstedts Juridik
- Wergens, A 2002. *Ett viktologiskt forskningsprogram*. Brottsoffermyndigheten.
- Åkerström & Sahlin (red) 2001. *Motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur.

Offentliga tryck

- 2004/05: JuU16.
- NCK-rapport 2010-2. *Sju perspektiv på våldtäkt*. Uppsala : Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), Uppsala universitet, 2010
- SOU 2001:14. *Sexualbrotten - Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor*. Stockholm.
- SOU 2010:71. *Sexualbrottslagstiftningen. Utvärdering och reformförslag*. Stockholm.
- Prop. 2004/05:45 *En ny sexualbrottslagstiftning*.
- RättsPM 2007:13 *Domstolarnas bevisvärdering i sexualmål – en kartläggning*

Rättsfall

- NJA 2007 s. 201
B 2666-06	HovR för Västra Sverige
B 1985-08	Göta HovR
B 826-09	HovR för nedre Norrland
B 846-10	HovR över Skåne och Blekinge
B 4240-10	HovR för Västra Sverige
B 391-11	HovR för Övre Norrland

Övriga källor

- Bodström, T & Regnér, Å, 2012 Skärpt sexbrottslag blir feltolkad. *Svd.se*, 3 april. http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/skarpt-sexbrottslag-blir-feltolkad_6972567.svd [Hämtad 2012-04-03].
- Brottsofferjouren, 2006. *Vittnesstödhandboken*, <http://www.brottsoffermyndigheten.se/Sidor/EPT/Bestallningar/PDF/Vittnesst%C3%B6dshandboken.pdf> [hämtad 2012-04-03].
- BRÅ 2012, Misstänkta personer, statistik. <http://www.bra.se/bra/brott-statistik/statistik/misstankta-personer.html> [Hämtad 2012-04-19].
- Thurfjell, Karin, 2012. Riksåklagaren: Huvudregeln är att sex med barn är olagligt. *Svd.se*, 3 april. http://www.svd.se/nyheter/inrikes/riksaklagaren-huvudregeln-ar-att-sex-med-barn-ar-olagligt_6974897.svd [Hämtad 2012-04-04].
- Utvecklingscentrum. <http://www.aklagare.se/Sok-aklagare/Utvecklingscentrum/> [Hämtad 2012-05-05]

Peczenik, 2005, *Juridikens allmänna läror*. SvJT häfte 2, s 249.

Bilaga 1

	Ålder MÄ	Ålder TT	Relation	Utgång	Utgång	Argument/övrigt
Dom nr:				Ogillat	Fälld	
NJA 2007 s. 201	14	17	Kamratlig	HovR, HD	TR	Båda nyktra, känner varandra, stämning dagen efter, PREJUDICERANDE
846-10	12,1	15	Par		TR, HovR	För ungt.
B 1985- 08	snart 14	15 år, 7 mån	Kärlek	TR, HovR		Tvivlar på MÄ utsaga.
B 826-09	13.5	17	förälskade	TR, HovR		Samförstånd.
B 2666- 06	14	16	Kompis		TR, HovR	
B 4240- 10	13.4	15	Par 1 år	Efter 14 år	Innan 14	Dömer för de innan MÄ 14 år, inte så stor ålderskillnad men tillräcklig.
B 391-11	13	16	sex 10 ggr	TR, HovR		Ej skälig anledning att anta att han var under 15 år.

Bilaga 2

6 kap. Om sexualbrott

1 § Den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar en person till samlag eller till att företa eller tåla en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt till fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som med en person genomför ett samlag eller en sexuell handling som enligt första stycket är jämförlig med samlag genom att otillbörligt utnyttja att personen på grund av medvetlöshet, sömn, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i ett hjälplöst tillstånd.

Är ett brott som avses i första eller andra stycket med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grovt, döms för våldtäkt till fängelse i högst fyra år.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om våldet eller hotet varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Lag (2005:90).

2 § Den som, i annat fall än som avses i 1 § första stycket, genom olaga tvång förmår en person att företa eller tåla en sexuell handling, döms för sexuellt tvång till fängelse i högst två år.

Detsamma gäller den som genomför en annan sexuell handling än som avses i 1 § andra stycket med en person under de förutsättningar i övrigt som anges där.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grovt sexuellt tvång till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Lag (2005:90).

3 § Den som förmår en person att företa eller tåla en sexuell handling genom att allvarligt missbruka att personen befinner sig i beroendeställning till gärningsmannen döms för sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning till fängelse i högst två år.

Är brottet grovt, döms för grovt sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om fler än en förgräpat sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen annars visat särskild hänsynslöshet. Lag (2005:90).

4 § Den som har samlag med ett barn under femton år eller som med ett sådant barn genomför en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som begår en gärning som avses i första stycket mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen skall svara på grund av en myndighets beslut.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt mot barn till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgräpat sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Lag (2005:90).

5 § Är ett brott som avses i 4 § första eller andra stycket med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre allvarligt, döms för sexuellt utnyttjande av barn till fängelse i högst fyra år. Lag (2005:90).

6 § Den som genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§ med ett barn under femton år, eller med ett barn som fyllt femton men inte arton år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till som avses i 4 § andra stycket, döms för sexuell övergrepp mot barn till fängelse i högst två år.

Är brottet grovt, döms för grovt sexuell övergrepp mot barn till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om fler än en förgräpat sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Lag (2005:90).

7 § Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, har samlag med eget barn eller dess avkomling, döms för samlag med avkomling till fängelse i högst två år.

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, har samlag med sitt helsyskon, döms för samlag med syskon till fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i denna paragraf gäller inte den som förmåtts till gärningen genom olaga tvång eller på annat otillbörligt sätt. Lag (2005:90).

8 § Den som främjar eller utnyttjar att ett barn under femton år utför eller medverkar i sexuell posering, döms för utnyttjande av barn för sexuell posering till böter eller fängelse i högst två år.

Detsamma gäller den som begår en sådan gärning mot ett barn som fyllt femton men inte arton år, om poseringen är ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling.

Är brottet grovt, döms för grovt utnyttjande av barn för sexuell posering till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet. Lag (2005:90).

9 § Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, förmår ett barn som inte fyllt arton år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling, döms för köp av sexuell handling av barn till böter eller fängelse i högst två år.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan. Lag (2005:90).

10 § Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, sexuellt berör ett barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd, döms för sexuellt ofredande till böter eller fängelse i högst två år.

Detsamma gäller den som blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet. Lag (2005:90).

10 a § Den som, i syfte att mot ett barn under femton år begå en gärning för vilken straff föreskrivs i 4, 5, 6, 8 eller 10 §, träffar en överenskommelse med barnet om ett sammanträffande samt därefter vidtar någon åtgärd som är ägnad att främja att ett sådant sammanträffande kommer till stånd, döms för kontakt med barn i sexuellt syfte till böter eller fängelse i högst ett år. Lag (2009:343).

11 § Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan. Lag (2011:517).

12 § Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning, döms för koppleri till fängelse i högst fyra år.

Om en person som med nyttjanderätt har upplåtit en lägenhet får veta att lägenheten helt eller till väsentlig del används för tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning och inte gör vad som skäligen kan begäras för att få upplåtelsen att upphöra, skall han eller hon, om verksamheten fortsätter eller återupptas i lägenheten, anses ha främjat verksamheten och dömas till ansvar enligt första stycket.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grovt koppleri till fängelse i lägst två och högst åtta år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av annan. Lag (2005:90).

13 § Till ansvar som i detta kapitel är föreskrivet för en gärning som begås mot någon under en viss ålder skall dömas även den som inte insåg men hade skäligen anledning att anta att den andra personen inte uppnått den åldern. Lag (2005:90).

14 § Den som har begått en gärning enligt 5 § eller 6 § första stycket mot ett barn under femton år eller enligt 8 § första stycket eller 10 § första stycket, ska inte dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt.

Detsamma gäller den som har begått en gärning enligt 10 a § om den har syftat till en sådan gärning som anges i första stycket och som, om den hade fullbordats, enligt vad som anges där uppenbarligen inte skulle ha inneburit något övergrepp mot barnet. Lag (2009:343).

15 § För försök till våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt tvång, grovt sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning, grovt sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, utnyttjande av barn för sexuell posering, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, köp av sexuell handling av barn, köp av sexuell tjänst, koppleri och grovt koppleri döms till ansvar enligt vad som föreskrivs i 23 kap.

Detsamma gäller i fråga om förberedelse till koppleri samt förberedelse och stämpling till och underlåtenhet att avslöja våldtäkt, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering och grovt koppleri. Lag (2011:511).

